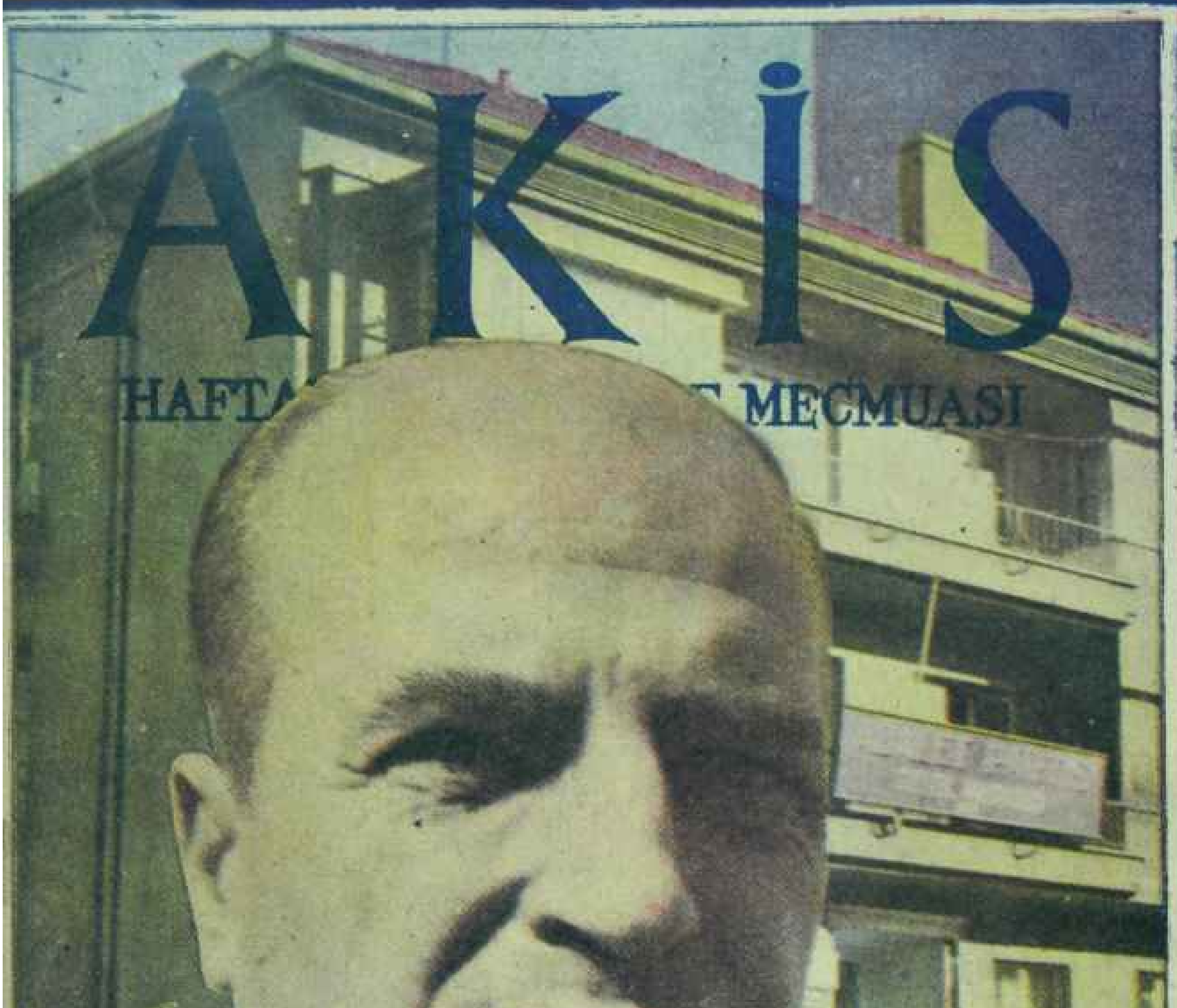
AKİS

HAFTA… MECMUASI

Yassıada hükümlülerinin son günlerine ve son saatlerine dair tek gerçek ve tafsilâtlı

baş ve diş ağrılarına
KARŞI
OPON
OPON
OPON
OPON
OPON
OPON
OPON
FAYDALIDIR

A K İ S

Haftalık Aktüalite Mecmuası
1 : 8, Cilt: XXII, Sayı: 378

Yazı İşleri
Rüzgârlı Sokak No: 15
Tel : 11 89 92 — 10 61 96
P. K. 582 Ankara
*
İdare :
Rüzgârlı Sokak No: 15
Rüsgârlı Matbaa
Tel : 11 52 21
*
Başyazar
Metin Toker
*
AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına imtiyaz sahibi ve Müessese Müdürü
Mübin TOKER
*
Yazı İşlerini fiilen idare eden Mesul Yazıişleri Müdürü
Kurtul ALTUĞ
*
Karikatür :
TURHAN
*
Fotoğraf :
Hüseyin EZER
Associated Press
Türk Haberler Ajansı
*
Klişe :
Doğan Klişe

Bu mecmua Basın Ahlak yasasına aymayı taahhüt etmiştir.

Abone şartları :
3 aylık (12 nüsha) : 10.00 lira
6 aylık (25 nüsha) : 20.00 lira
1 senelik (52 nüsha) : 40.00 lira
İlân şartları :
Santimi : 20 lira
S renkli arka kapak; 1.500 TL.
İlân işleri :
Telefon : 11 52 21
Dizildiği yer :
Rüzgârlı Matbaa
Basıldığı yer :
Güneş Matbaacılık T.A.Ş.
FİYATI : 1 LİRA
Basıldığı tarih : 24.9.1961

Kapak resmimiz
Şinasi Osma
Yâver-i Has

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları,

Yassıada hükümlüleri içinde idam cezası almış olanların son günleri ve son saatleri, hapis cezası almış olanların yeni hayatları içindeki ilk günleri ve ilk saatleri hakkında şu ana kadar çeşitli kaynaklardan çeşitli haberler aktarılmış bulunuyor. Bunların ekserisinin birbirleriyle tezat halinde olması bir bakıma şaşırtıcı, bir bakıma tabiidir. Haberlerden bir kısmı düpedüz hayal mahsulü, bir diğer kısmı ise eksik ve kulaktan dolma olduğu için esaslı ve ciddi bilgi yayınlanamamıştır. Bu hafta AKİS, YASSIADA HÜKÜMLERİ başlığı altındaki sayfalarında bu eksiği kapamakta ve merak edilen konu üzerinde ilk defa olarak derli toplu ve gerçek malûmat vermektedir. Yazı, İstanbuldaki istihbarat teşkilâtımız tarafından ve emin kaynaklardan alınan "ilk el bilgiler" bir araya getirilmek suretiyle hazırlanmıştır. Hadisenin alâka uyandırıcı bir tarafı Menderesin, Zorlunun ve Polatkanın tıpkı yaşadıkları gibi, hayatta oldukları sırada bütün davranışlarına hakim olan karakterinin zayıf ve kuvvetli tarafları aynen belirerek gözlerini kapamış olmalarıdır. Zorlunun metin ve erkek tutumuna karşı diğerlerinin derece derece perişanlıkları bir dikta rejimi kurmak gibi talihsiz teşebbüslerle hem kendilerine, hem ailelerine ve tabii hepimize ıstırap çektirmiş olanların gerçek çaplarını tarih ününde Tük milletinin gözleri önüne sermiş bulunmaktadır. Bandan, çıkarılacak pek çok ibret dersi olduğu bir hakikattir.

Bitirdiğimiz hafta, Yassıada hadiselerini A.P. içinde kopan fırtına kısmen unutturdu. Aslında birinci hadisenin bir neticesi olan ikinci hadise beklenilmedik bir şey değildir. YURTTA OLUP BİTENLER kısmımızda "A.P." başlığı altında yayınlanan yazıda AKİS okuyucuları hikâyenin tamamını ve bütün cephelerini bulacaklardır. Yazı, mecmuanın İzmir, İstanbul ve Ankara teşkilâtlarının müşterek çalışması neticesi başkentte hazırlanmıştır. Yazıda, meselenin gerçek mahiyeti ortaya konduğu gibi istikbale ait ihtimaller de belirtilmekte ve bu parti hakkında ciddi fikir verilmesine çalışılmaktadır.

Haftanın sonunda ise, seçim kampanyasının fiilen açılmış olması gözleri "Seçimler" konusuna dikkatle çevirdi. Bu satırlar yazıldığı sırada parti liderleri ilk nutuklarım hazırlamakla meşguldüler. Önümüzdeki haftanın ilk günlerinde İsmet İnönüyü Malatyada Metin Toker, Ragıp Gümüşpalayı Egede Atillâ Bartınlıoğlu tâkip edecekler ve hâdiselerin gazetelere seçmeyecek taraflarını AKİS okuyucuları için tesbit edeceklerdir. AKİS ekipleri bütün seçim kampanyası boyunca alâka uyandırıcı her hâdisenin cereyan ettiği yerde biteceklerdir.

Lûtfi Ay

Bu hafta AKİS, gürültülü siyasi faaliyet arasında bir sanat penceresini okuyucuları için aralamaktadır. Atinada tertiplenen Tiyatro Festivalini AKİS adına Lûtfi Ay tâkip etmiş ve Türk sanatçılarının başarılarını tesbit etmiştir. Festivalin Lûtfi Ayın kaleminden çıkmış hikâyesi hayat çevrelerinde, şüphesiz geniş alâka uyandıracak ve herkese iftihar verecektir.

Saygılarımızla **AKİS**

Cilt: *XXII,* Sayı: 378

A K İ S

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

25 EYLÜL 1961

YURTTA OLUP BİTENLER

Millet

İçten gelen alkışlar

Bitirdiğimiz haftanın sonlarında bir sabah, saatlerin öğleye doğru ilerlemiş olduğu bir sırada Ankara garında toplanan bir kalabalıktan alkış sesleri, "Yaşasın Adalet!", "Ya-a Başol", "Yaşasın Yüksek Adalet Divanı!" sesleri yükseldi. Bu sırada, sık sık olduğu gibi iki saat gecikmiş Yataklı Ekspres perona giriyordu Pencerelerin birinde uzunca boylu, kaşları ve favorileriyle günün unutulmaz siması olan adam, Salim Başol, mütebessim, kendisini karşılayanlara bakıyordu. Arkasında, sert adımlarının sesini Yassıada duruşmalarının bütün âşinâlarının bildikleri ve sanıklarının unutamayacakları palabıyıklı havacı muhafızı, Yüzbaşı Halet vardı. Yüksek Adalet Divanı Başkam trenden inince alkış sesleri ve tezahürat daha da arttı. O sabahki Ankara gazeteleri Başolun bir akşam evvel İstanbuldan başkente müteveccihen hareket etmiş olduğunu yazmış, başkenttiler memleketin 1 numaralı hukukçusunu karşılayıp çalışmalarını ne derece takdir ettiklerini göstermek için istasyona koşmuşlardı. Tabii bu, Başolun şahsı kadar, hâkimleriyle ve savcılarıyla bütün Yüksek Adalet Divanına karşı duyulan hislerin halkın içinden gelmiş, gösterişsiz ama samimi bir ifadesiydi.

Başol, halka eliyle selâm vererek çıkış kapısına doğru yürüdü. Yanında vefakâr eşi ve oğlu bulunuyordu. Başol ailesi gene alkış ve takdir sedaları arasında otomobillerine bindiler, mütevazi evlerine doğru gitmek üzere meydandan ayrıldılar.

Manzara, memlekette hüküm süren ve ancak tatmin olmuş âmme vicdanlarının yaratabileceği gerçek sükûnetin gözler önüne serilmiş bir levhasını teşkil ettiğinden ayrıca önem kazandı. Başol müteakip günlerde de, nerede görüldüyse milletin sevgi tezahüratıyla karşılandı. Yurdun dört bucağında bir tek hadiseyim, iç ve dış bütün tahrik çabalarına rağmen çıkmamış olmasının sebebini merak edenler bundan kendilerine ibret dersi çıkarmasını bildiler mi, bilinmez. Ama şurası muhakkaktır

Başol Ankara Garında karşılanıyor
Çok kulağın zarını patlatan alkışlar

ki bu milleti hiç tanımamış olanlar, onun olgunluğuyla alay etmiş bulunanlar, ondaki sağ duyunun sırrım çözemeyenler ve ona isteseler odunu milletvekili diye seçtirebileceklerini hayal edenlerin zihniyetini taşıyanlar bir defa daha aldandılar, bir defa daha hüsrana uğradılar. Milletin gerçek sevgisiyle, sırtta taşınan kudret hırkasının sağladığı gösteriş arasındaki fark bu suretle yeniden ortaya çıktı.

Belki de bundan dolayıdır ki, Ankara garındaki alkış ve yaşa seslerinin akisleri henüz kulaklardayken, kendi kendini yiyen ve nenin ateşiyle yandıklarım A.P. listelerinin başını tutmakla gösterenlerin çıkardıkları lahana yaprağında şu komik cümleler yayınlandı: "Başol, garı dolduran meraklı halkın bakışları arasında kalabalığı zorlukla yararak arabasına binebildi." (Bk. Son Havadis - 22 Eylül 1961)

Geçmiş devirde, Muhalefet liderine karşı halkın tezahüratı göklere çıkarken müteveffa Zaferin kullandığı bu formülün 16 aylık bir fasıladan sonra yeniden aynı kalemlerin ucunda arz-ı endam etmesi bu kalemlerin memleket realitelerini anlamakta 16 ay ve onun hadiselerine rağmen hâlâ arpa boyu yol alamamış olduklarının ibret verici delilini teşkil etti.

A.P.

Yalancının mumu

(Kapaktaki politikacı)

Kirli sarı renkli tahta kapının alelâcele kapatılıp arkadan sürgülenmesi, odanın içindeki rezaletin dışarıya 'aşmasına mâni olamadı. İtişip kakışma patırtıları arasında, canhıraş feryatlar da duyuluyordu:

"— Böyle parti olmaz!"

"— İşi oldu bittiye getiriyorsunuz!"

"— Sıkılmıyor musunuz?"

"— Keyfî hareket ediyorsunuz!"

"— Susalım arkadaşlar. Utanın, ayıptır!"

Pencereler açık unutulduğundan, Ankara caddesinden geçenler ve köhne ahşap binanın alttaki iki katında çalışan basın işçileri, yılankavi loş

Haftanın içinden

Partilerin Sloganı

Metin TOKER

Türk milleti 1957 (seçimlerinde, iki partinin iki görüşü arasında tercih yapmak mevkiinde bırakıldı. C.H.P. ve onun cephesinde yer almış bulunan C.K. M. P. ile Hür. P. esas itibariyle şu tezin şampiyonuydular: Rejim meselesi halledilmeden ve Demokrasinin icapları yerine getirilmeden bu topraklar üzerinde hiç bir şey yapmak kabil değildir! D. P. ise, liderinin arzu ederse bu millete odunu milletvekili diye seçtirebileceğine dair inancının fütursuzluğu içinde, artık "Kalafat Beyannamesi" diye bilinen meşhur demeçle şöyle diyordu: Hürriyetmiş, mürriyetmiş, bunlar hep fasafiso; biz size kalkınma vaad ediyoruz!

1957 seçimlerinin cereyan tarzı, buna rağmen oyların dağılma nisbeti ve o dersten ibret almayan, milletin gerçek arzusuna doğru teşhis koymayan D. P. nin iktidar takımının âkibeti herkesin malûmudur.

Milletce, yeni bir seçim kampanyasının arefesindeyiz. Hattâ, içinde bulunuyoruz. Şu satırlar okunduğu sırada liderler kampanyayı açış nutuklarım ya vermiş olacaklardır, ya vermek üzeredirler. Ancak, geride kalan bir kaç ay içinde aynı şahsiyetlerin tutumları, davranıştan ve sözleri partilerinin 1961 seçimlerindeki sloganının ne olacağını kâfi açıklıkla göstermektedir.

Geçen seçimlerde D. P. oylarına karşı C. H. P. ile C. K. M. P. ve Hür. P. nin birleşmiş olmalarına mukabil bu seçimlerde C. H. P. bir cephede, D. P. oylarının peşindeki C. K. M. P., Y. T. P. ve A. P. bir cephede görünmektedirler. Üç veraset iddialısı, milletin karşısına tek teklifle çıkmaktadırlar: C. H. P. yi iktidara getirmeyiniz! Her bir parti, kendi lider takımının çapına ve müşterisinin seviyesine göre buna bir mucip sebep söylemektedir. Söylenmeyen, C. H. P. nin iktidara getirilmemesi lüzumundan başka şeydir. Üç partinin, bu müşterek platformdan gayrı ne bir fikirleri, ne plânları, ne hazırlıkları vardır. Söyledikleri mucip sebebin ise, memlekette mevcudiyetleri muhakkak, fakat miktarları hayal edilenin çok altında bir "körükörüne C. H. P. ve İnönü düşmanı" zümrenin dışında hiç kimseyi tatmin etmediği seçim neticeleri açıklandığında görülecektir. Bir C. H. P. iktidarının bu partiler sözcüleri tarafından propagandası yapılan tehlikesini anlamak, İtiraf etmek lâzımdır ki biz fâniler için pek kolay değildir. Bütün kusurlarına rağmen tek parti C. H. P. sinin bile son devir D. P. sinden çok daha iyi faziletli ve memleketsever olduğu bu kadar açık şekilde ortaya çıktıktan sonra ve 1945'ten bu yana seçmen saflarını yeni yeni nesiller doldurmuşken bir totaliter C. H. P. umacısını sallamaya kalkışmak, hele bundan medet ummak insana pek çocukca gelmektedir. Bırakınız ki geçen bir devrenin geri gelmesine imkân yoktur, ama 1961 C. H. P. sinin bir totaliter parti gibi hareket edeceğinin, edebileceğinin mantıki tek delilinin bulunmaması üç D. P. vârisinin büyük handikapını teşkil edecektir. Üstelik bu tutumun yarın gene bir "Ehlisalip Edebiyatı'nın tohumlarını ekmek neticesini verebileceği tecrübeli ve basiretli milletin gözünden şüphesiz kaçmayacaktır. Yeni cephe içindeki sinsi intikam heveslilerinin mevcudiyeti ise memleketin bütün sağlam kuvvetlerini tedirgin etmiştir. Bu sağlam kuvvetlerin umumi efkâra manen hakim bulundukları hatırlanırsa, platformun çürüklüğü kendiliğinden meydana çıkar.

Bu elbette demek değildir ki üçlü cephe hiç oy toplayamayacaktır. Ama yeni partiler C. H. P. düşmanlığının yanına fikir katabilselerdi, millete inanacağı bir şeyler söyleyebilselerdi -düşünmek lâzımdır ki C. K. M. P. nin organı, okuyucuları arasında "C. H. P. iktidara niçin getirilmemelidir'' konulu yazı müsabakası açmakta ve buna mukni cevap bulana 10 bin lira mükâfat vaad etmektedir!- seçim şanslarım azaltmaz, arttırırlardı.

C. H. P. nin sloganı "Yurtta huzur ve istikrar" olarak belirmektedir. Sayın İnönünün bir süredir bu konuyu ciddiyetle, önemle ele aldığı ve konuşmalarında hep aynı temayı işlediği görülüyor. İtiraf etmek lâzımdır ki bunu bir "beylik gerçek" sayanlar, dudak bükenler ve iktidara namzet partinin Genel Başkanından memleketin dertlerine çâre olarak partisinin ne düşündüğünü duymak isteyenler bilhassa aydınlar arasında yok değildir. Unutulmaması gereken husus şudur: İnönü bütün siyaset hayatında daima herkesin bildiğini sandığı şeyleri söylemiş, fakat sonradan, bu herkesin bildiğini sandığı şeylerin tatbikinin hasıraltı edildiği görülmüştür. İktidarları felakete, bu ihmal götürmüştür.

C. H. P. memleket kalkınmasına alt hazırlıklarını Araştırma Bürosunun zengin, fakat iddiasızlığından dolayı pek duyulmamış yayınlarında millete sunmuş bulunuyor. Bu, bir büyük programdır ve' yarınki icraatın iskeletini teşkil etmektedir. Bunun bir özeti, partinin Seçim Beyannamesidir. Ama her şey gösteriyor ki sayın İnönü bu çalışmaların ancak güven, huzur ve istikrar içinde verimli olabileceğine yürekten inanmaktadır. 1961 seçimlerinin arefesinde C. H. P. Genel Başkanı, elinde D. P. büyüklerinin alay ettikleri Jefferson ilkeleriyle Türk milletinin karşısındadır. İktidara 1 numaralı namzet partinin 1 numaralı liderinin, memleketteki huzurun tesisi için başlıca vazifelinin iktidar partisinin başı olduğunu bugünden hûlus ile, açık kalple kabul etmesi yarınki rejimin bir esaslı teminatıdır. Geçmiş devir liderlerinin aksine sayın İnönü, vatandaşın güven içinde yaşamasını kolaylaştıracak vasıtaların en ziyade İktidar lideri elinde bulunduğunu söylemekle hâdiselere bir defa daha çok doğru Ur teşhis koymaktadır. C. H. P. nin Genel Başkanı, İhtilâlden bu yana bunu yılmadan, bıkmadan, usanmadan, hattâ az sabırlı kimselere bıkkınlık ve usanç verecek şekilde tekrarlamakta, tekrarlamakta, tekrarlamaktadır.

Kalkınma? Evet. C. H. P. bunun plânlarını yapmıştır. Ama bundan önce, iktidardan gelen ve ancak kuvvetlilere has geniş müsamahayla sağlanacak bir itimat havası. Müesseseleri işin başında yerine oturtulmuş, muvafık ve muhalif vatandaşları iktidar tarafından tamamile eşit görülen bir cemiyette refahın gerçekleşebileceğine İnönü çapında prestij ve otorite sahibi bir kudretli liderin yürekten inanmış olması, huzur isteyen milyonlarca Türkün yolunu bu seçimlerde aydınlatırsa hiç kimse şaşmamalıdır.

merdivenleri nefes nefese tırmanarak olup - bitenleri öğrenmeğe çalıştılar.

Hadise, geride kalan haftanın ortalarında bir gün İstanbulda, Cağaloğlunda, A.P. nin münfesih Türkiye Köylü Partisinden müdevver İl Merkezinde cereyan ediyordu. A.P. nin, aday yoklamaları neticelerinin alınmasından, üç D.P. başının -Menderes, Zorlu ve Polatkan- ölüm cezalarının infazından ve nihayet Yuvarlak Masa Konferansının D.P. icraatını takbih eden kararının açıklanmasından sonra, yurt ölçüsünde içine düştüğü buhranın bir safhasıydı.

Aynı gün, D.P. mirasına konup milletvekili olmaktan başka gaye taşımadıklarım ve "fikriyat'larının siyasî istismarcılıktan öteye geçmediğini A.P. listelerinin t numaralı sıralarında arz-ı endam etmekte açığa vuran Ur kaç kişinin çıkardıkları A. P. organı Son Havadis, A. P. de hiç bir buhran olmadığını ilan ediyor ve hadiseleri olduğu gibi yazan gazetelere bir Don Kişot edasıyla saldırıyordu. Bunu yaparken de C.H.P. yi ithamdan geri kalmıyor, haberlerin C.H.P. Genel Merkezinde imâl edildiği kehanetini savuruyordu!

Samimi bir infial

Aslında her şey, Yassıadada idam kararları verildiğinin öğrenildiği gün İzmirde başladı. Hadiseden biraz önce Yüksek Adalet Divanı açıklamaları tamamlamıştı.

O gün, oldukça iyi döşenmiş A.P. İl Merkezinin önünde birden kalabalık gruplar görüldü ve evvelâ yavaş sonra yüksek sesle aleyhte tezahürat başladı. Tezahüratın temposu süratle arttı. Bir ara kalabalıktan ayrılan iriyarı bir A.P. 1l, arkadaşlarını yararak İl Merkezinin kapısından içeriye daldı ve odanın ortasında kurulu bulunan İl Başkanının masasına eliyle lâübali bir şekilde abandı, sonra:

"— Bana bak, arkadaş!" dedi.

İl Başkanı EMİNSU'cu General Mehmet Ali Aytaş pek şaşırmıştı:

"— Buyrun, ne istiyorsunuz?" diye sordu.

İriyarı A.P. li hiddetliydi. Birden sağ yumruğunu masaya indirdi ve masa camının dehşetli bir gürültüyle kırılmasına yol açtı.

"— Demek, siz bize kahbelik yaptınız, ha? Hani A.P., D.P. nin devamı diyordunuz? Hani, Menderesi kurtaracağınıza dair bize söz vermiştiniz? Bu mu sizin erkekliğiniz?" diye gürledi.

Etraftan yetişenler, ateşli A.P. linin ikinci yumruğu İl Başkanının suratına veya tekrar masaya indirmesine engel oldular ve kendisini yaka paça dışarıya attılar. Fakat bu defa diyardaki gürültü ayyuka çıktı. İriyarı A.P. linin söylediklerine benzer sözler ve küfürler, A.P. İl Merkezinin zarif duvarlarını, yer yer "kırılmış camlarını yaladı.

Hadisenin alâka uyandırıcı tarafı şu oldu: A.P. önünde toplananlar, A.P. nin D.P. den devşirilmiş kuvvetleriydi. Fakat bir tek kimsenin ağzından D.P. nin, Menderesle suç ortaklarının lehinde, ya da kararların aleyhinde bir tek söz çıkmadı. Adaletin tecellisine itiraz eden yoktu. O iş ayrıydı. Parmağı şeriat kesmişti İnfial ve galeyan bu kütlenin hislerini istismar edenlere, onu kandıranlara karşıydı. Zira aylar ve aylardır A.P. nin derece derece mesulleri Egede dolaşmışlar, Mendereste arkadaşlarına hiç bir şey yaptırtmayacakları taahhüdünde bulunmuşlar, teminatlar vermişler, kendilerinde bir kuvvet, kudret olduğu inancım doğurmak için söylenmedik söz bırakmamışlardı. O zaman onlara kapılanlar ve yurtta meşum bir "yapamazlar - edemezler" edebiyatına bel bağlayanlar şimdi kendilerini iğfal edenlerin karşısına dikiliyorlardı.

İl merkezinin önündeki gürültü bir ara o derece arttı ki EMİNSU'cu General Mehmet Ali Aytaş askerlikten gelme alışkanlıkla yerinden fırladı ve faltaşı gibi açılmış gözlerle kapıda belirerek:

"— Bana bakın, burası D.P. Merkezi değil, haddinizi bilin!" diye kükredi.

Bu sözler, salona kadar sızmağa muvaffak olmuş D.P. den gelme A.P. lilerin küplere binmesine sebep oldu. Sapsız ağızdan canhıraş feryatlar yükseldi. "Vay, sen kim oluyorsun? Bize, 'A.P. = D.P.' diyen sizler değil miydiniz?" sesleri yankılar yaptı. EMİNSU'cu Aytaş meselenin hiç te tahmin ettiği gibi kolay atlatılacak vartalardan olmadığını anlamış olmalı ki kurtuluşu arkadaşlarıyla birlikte İl Merkezini tahliyede buldu.İl Merkezi nümayişçilere terkedilerek, aceleci adımlarla uzaklaşıldı. Egede o gece, gittikçe artan bir sinirlilik içinde geçti. Hadiselerin önünü almak kaabil olmadı. Ancak, zabıtanın müdahalesini gerektirecek bir durum yaratılmadığı ve mesele Partiiçi bir mesele olduğu için, hükümet kuvvetleri curcunaya "şimdilik" kaydıyla seyirci kaldılar. Hiddet, A.P. ye idi.

İki ayak bir pabuçta

Ertesi sabah, İzmir yeni hadiselere sahne oldu. O gün erken saatlerde otobüsler ve hususi plâkalı arabalarla Egenin muhtelif yerlerinden gelen A.P. idarecileri İl Merkezini bastılar. Balıkesir, Manisa, Aydın, Denizli ve Muğla İl Başkanlarıyla her teşkilâttan iki idareci soluğu İzmirde almışlardı. Hemen İl Merkezinde bir toplantı yaparak İzmir teşkilâtını ana teşkilât olarak sigaya çekmeye başladılar. Fakat asıl toplantı, İl Merkezindeki ufak tefek kasardan dolayı, İl İkinci Başkanı Mehmet Karaoğlunun mükellef yazıhanesinde yapıldı. Yazıhane o gün müstesna bir gün gördü. Küçük,sevimli oda lebâlep doluydu. Her kafadan bir ses çıkıyor ve bir türlü anlaşmak mümkün olmuyordu. Müzakerelerin ağırlık merkezim, Yassıadada verilen idam hükümlerinin, infazı teşkil etti. Bu sebeple A.P. nin yüksek kademesi zehirli oklara hedef oldu. En çok hücuma uğrayanlar Genel Başkan Gümüşpala ile Genel Sekreter Şinasi Osma idi. Onları papara yemede diğer Merkez İdare Kurulu üyeleri tâkip ediyorlardı. A.P. nin sözde belkemiğini teşkil eden Ege bölgesinin İl Başkanları ve idareci üyeleri Genel İdare Kurulunun ve Gümüşpalanın tezekten istifasını istediler. Zaten toplantının sebebi hikmeti de bu idi.

Hele toplantıda bahis konusu edilen bir telefon muhaveresi işin tuzu biberi oldu ve İl Başkanlarının hiddetlerini daha da arttırdı. Bir gün evvel, A.P. İzmir İl Merkezinin taşlandığı ve masa camlarının kırıldığı haberine Genel Merkez muttali olur

Ragıp Gümüşpala
Tahterevallide bir adam

olmaz İzmir 32295 numaralı telefonda Genel Sekreter Şinasi Osmanın ağzıyla teşkilâta bazı taahhütlerde bulunulması tavsiye edilmişti. Osma, Genel Merkez tarafından yetkili kılınan Mehmet Karaoğluna:

"— Arkadaşlara teminat ver. Yassıadada kimse asılmayacak. Size çocuklarım üzerine yemin ederim. Sen de çocukların üzerine yemin ederek bunu arkadaşlarına ilet. Aman, seçimler öncesi bölünmeyelim !" şeklinde konuşmuştu.

Karaoğlu da bu garanti üzerine arkadaşlarına yemin ve kasem ederek Yassıadada kimsenin asılmıyacağını bildirmişti. Ne var ki bir gün sonra neşredilen M.B.K. İrtibat Bürosu tebliğleri, A.P. nin yüksek başlarını yeniden yalanlamış ve Egedeki fırtınayı kasırgaya çevirmişti. Bu muhavere bahis konusu edilince İl Başkanları daha da köpürdüler ve Ankaraya gitme kararı verdiler. Altı ili temsilen 18 kişilik bir heyet, hemen o gün beş otomobillik bir kafile halinde, pürhiddet, Ankaraya hareket etti.

İstifalar zinciri

A P. nin hiddetli İl Başkanları başkente yollanırlarken, teşkilât içindeki çözülme elle tutulur, gözle görülür hal aldı. Teşkilâtın her kademesinden Genel Merkeze çekilen telgraflar Genel İdare Kurulunun ve Gümüşpalanın istifasını talep ediyordu. Bu arada A.P. den kitle halinde istifalar başgösterdi. Egede A.P. kalesinin duvarlarında geniş çatlaklar husule gelmeğe başladı. Hele, eskiden D.P. karargâhı olan Eşrefpaşa semtinde bu, bir ayaklanma şeklini aldı. Eşrefpaşa kitle halinde istifa--ar kaleme almakla kalmadı, bir de direksiyon rolü oynayarak Egedeki eski D.P. lileri kanadı altında toplayıp, A.P. nin karşısına dikiliverdi. İzmirde bulunan A.P. idarecileri bu ağır hakimiyet altında ezildiler ve çareyi hiç bir şeye karışmamakta buldular. Fakat, zevahiri kurtarmak için bir basın toplantısı yapmayı da ihmal etmediler, İl Merkezinde cereyan eden hadiselerin Basına intikali ile işlerin daha da çıkmaza girdiğini gören İzmir İl Başkanı Mehmet Ali Aytaç, haftanın sonunda bir toplantı yaparak gazetecileri tenvir etmek istedi. Gazetelere, toplantı saatinin 14.30 olduğu telefonla bildirildi. Basın mensupları bu beklenmeyen toplantıyla tabii ilgilendiler ve hayli kalabalık olarak İzmir İl Merkezinin düzeltilmiş Başkanlık odasında toplandılar. Bir müddet sonra da EMİNSU'cu General Mehmet Ali Aytaş kapıda göründü ve yüzüne bir tebessüm yerleştirip:

Kulağa Küpe

Meraklı sual !

Şinasi Osma *bizzat kaleme aldığı biyografisinde bir marifetini, anlatıyor.*

Diyor ki: *"Evvelâ C. H. P. ye girdim, ' onlardan görünüp durumlarım öğrendim. Sonra Y. T. P. ye sokuldum, onlardan görünüp durumlarını öğrendim."*

Hasret şimdi, A. P. nin Gene'l Sekreteri. İster misiniz yarın biyografisinin son kısmım şöyle bağlasın: "Nihayet A. P. ye geçtim, onlardan görünüp durumlarını öğrendim." ...ve dördüncü partisinin kapısını *calilersin!*

"— Ooo. pek kalabalıksınız, sürünüze bereket" diyerek, aklınca nükte yaptı.

Gazeteciler bu soğuk şakadan pek memnun olmadılar ve patavatsız İl Başkanına sürü olmadıklarım bildirdiler. Bunun üzerine iyice moral bozukluğuna uğrayan Aytaş, lâfları ağzında geveledi durdu. Ardından da gazetecilere biraz beklemelerini, zira içerde bir toplantı yapıldığım, basma sonra izahat verileceğini bildirdi ve ortadan kayboldu!

Bu sırada bazı açıkgöz muhabirler, hakikaten mâruf bazı eski D.P. illerin, İl Merkezinin başka bir odasında mühim bir toplantı yaptıklarını öğrendiler. Toplananlar Osman Kibar, Kadri Özek, Ali Naili Erdem, Hayri Yorgancıoğluydu. Eski D.P. li ileri gelenler İl Başkanıyla **beş** dakikalık bir "gizli" celse aktettiler, sonra geldikleri gibi "gizlice" gittiler. İl Başkanı tekrar göründüğünde alı al moru mordu. Masasının üzerinde, sol elinin altında camları çatlamış bir gözlük vardı. Gazetecilere, ortada elle tutulur bir şey olmadığım ima eden bir deklarasyonu okudu. Tenvir edici toplantı da bundan ibaret kaldı. Basın mensupları toplantıdan bir şey elde edemiyeceklerini anladıkları için teşekkür ederek salonu terkettiler ve dertli İl Başkanını dertleriyle başbaşa bırakarak gazetelerinin yolunu tuttular. Meselenin izaha muhtaç bir tarafı kalmamıştı.

Genel Merkezdeki telâş

Gümüşpala A.P. için "Egeden doğan güneş" demişti. Egeden başlayan çöküntü bir anda bütün Turkiyeye sirayet etti. İlk ayrılanlar, partinin mesul şahsiyetlerinin ağzından aynı vaadleri, aynı taahhütleri duymuş olan eski ve sadık D. P. lilerdi. Aldatılmanın verdiği infial içinde gemiyi terkediyoriardı. Bir kısmı hemen başka kaptan aradı. Bunlardan bazıları Bölükbaşının bayrağı altım denedi. Fakat bunların miktarı, öyle ahım şahım bir şey olmadı. Y.T.P. ye ise, hemen hiç giden çıkmadı. Çokları, seçimlere iştirak etmeme Ve bekleme niyetindeydi. Bu sırada, Yuvarlak Masa Konferansının eski D.P. iktidarı icraatıyla alâkalı deklarasyona yayınlanınca zaten gergin sihirler büsbütün çekildi. Konferansta alınan ve aslında her biri gerçek olan hususları C.H.P, C.K.M.P., Y.T.P. ve M.S.P. temsilcileriyle birlikte A.P, temsilcileri de imzalamışlardı. Bu, A.P. nin D.P. den müdevver mensupları üzerinde ateşe dökülen yağ tesiri yaptı. "İhanet! İhanet!" sesleri daha da kuvvetle yükseltilmeye başlandı. Her taraftan, liderlerin ve idarecilerin istifası talebi geliyordu. Bu, A.P. nin Ankarada, Necati bey caddesindeki Genel Merkezinde büyük bir telâşın başgöstermesine sebep oldu. Ayın 17'sinden itibaren Ankaraya gelerek otellere yerleşen ve A.P. nin kaderini tâyine çalışan öteki İl Başkanları da Genel Merkezi sıkıştırmağa başladılar. Egeli İl Başkanlarıyla birlikte, verilen sözlerin neden tutulmadığını soruyorlardı. Genel Merkezin söyliyecek çok sözü vardı ama, bunu bir toplantıda söylemeyi tasarlıyordu. Fakat, bir de gösterişli jest lâzımdı. Bunun üzerine bir heyetin, Berrin Menderesi ziyaret etmesi kararı alındı. Gümüşpala ve Osma, peşlerine "Menderesin şahsi dostu" pâyesini haiz maruf Cavit Oralı da takarak, bir talihsiz denemeden sonra eski Başbakanın eşi tarafından kabul edildiler ve dertli kadıncağızın yanında, yüzlerinde bir keder ifadesi, tam bir saat kaldılar. Haftanın ortasında da Genel Merkezde, 24 ilden gelen başkanların iştirakiyle meşhur toplantı yapıldı.

Toplantının idarecisi, AP. nin sportmen Genel Sekreteri Şinasi Osma idi. Osma, Gümüşpalanın sağ kolu olması hasebiyle, meselelere en iyi nüfuz etmiş Genel İdare Kurulu üyesi sayılıyordu. Bunun için, bazı meseleleri İl Başkanlarına açıklamakta fayda gördü. A.P. nin yüksek fikri mekanizmasını teşkil eden Cevdet Perin ortada yoktu. Perin, nedense, sütre arkasında kalmayı tercih ediyordu. Osma, İl Başkanlarına, Gümüşpalanın Yassıadadakileri kurtarmak, için sarfettiği gayretleri bir bir

»

anlattı ve elinden gelenin yapılmış olduğunu bildirdi.

Hakikaten Pala Paşa, hele Egeden çatlak sesler yükselmeğe başlar başlamaz bu yolda kampanyaya girişmişti. Daha önceki teşebbüsü, bir müşterek teşebbüstü Takvimlerin 17 Eylül 1961'i gösterdiği pazar günü son bir teşebbüste bulunmak üzere İhtilâlin başından randevu istediğinde iş işten çoktan geçmişti. Gürsel, hastalığı sebebiyle bu randevuya müspet cevap vermedi ve Gümüşpala ile yâver-i hası Osma bu defa selâhiyetli bir M.B.K. üyesi olan Sıtkı Ulay ile görüşmek istediler. Randevu saati 14 olarak tespit edildi. Gümüşpala ve Osma o saatte, gazetecilerin meraklı nazarlarından kendilerini mümkün mertebe koruyarak Ulayın evine gittiler. Ulayın evinde küçük bir istişari toplantı yapıldı. Birbuçuk saat süren bu toplantı iki A.P. liyi tatmin etmemiş olacak ki, bu defa da Sıtkı Ulayın aracılığıyla yeni bir toplantı sağlandı. Aynı gün saat 16 da yapılan bu ikinci toplantıda M.B.K. üyelerinden bazıları da vardı. Emekli Genel Kurmay Başkanı Gümüşpala ile **M.B.K.** Üyeleri arasında son derece samimi, fakat ciddi bir hasbıhal cereyan etti. Pala Paşa ve Osma bir isteklerini dile getirdiler. Arzu ettikleri. Menderese ait idam hükmünün, eğer infaz edilmediyse, müebbet hapse çevrilmesiydi. Fakat M.B.K. üyeleri bu konuda hiç bir tâvize yanaşmadılar. Hattâ bu işin ar» tık bittiğini, ellerinde hiç bir şey olmadığım lisanı münasiple Pala Paşaya açıkça anlattılar. Üstelik M.B.K. üyeleri, idam hükmünün infazı ile, Pala Paşanın ifade ettiği gibi, memleket içinde bir bulanıklık çıkacağına da inanmıyorlardı. Toplantı sona " erdiğinde iki A.P. li, neticesiz temaslarının muhasebesini yaparak, İl Başkanlarına verecekleri cevabı hazırladılar.

Aslında Menderesle alâkalı teşebbüs, ilk teşebbüs olmaktan uzaktı. M.B.K. Başkanı ve üyeleri, hem Gümüşpalanınki gibi A.P. ye aktarılmış eski D.P. lilere mavi boncuk dağıtma gayesi değil, milli menfaat konusunda bir görüşü ifade eden ciddi bir teşebbüsle daha karşılaşmışlar, onun üzerinde önemle durmuşlardı. Aralarında yaptıkları görüşmeler, milli menfaat konusundaki görüşlerinin bu görüşe uymaması neticesi bilinen istikamette gelişmişti. Nitekim, daha Yüksek Adalet Divanı hükümlerinin açıklandığı saatte Menderesi âkibetinden kurtaracak hiç bir şey kalmamıştı. Gümüşpalanın açıklanan gayretleri, daha ziyade partiiçi mülâhazaların neticesi oldu.

A. P. nin kapısı
Giren pişman

Şinasi Osmanın il başkanlarına verdiği bu izahat, pek elektrikli bir hava içinde ve kelle istenerek başlanan toplantının bütün bulutlarını dağıtmadıysa da biraz sükûnet getirdi. Hele toplantının kulisi daha da verimli oldu. İl başkanları teker teker yatıştırıldılar, her birine arzuladığı hava çalındı. Esas tema, şu seçimlere kadar diş sıkma tavsiyesi oldu. Bas kanlar heyecanlarım, kendileriyle şahıs beşahıs meşgul olan Genel İdare Kurulu üyelerinin müşfik nazarları altında yenmeye çalışarak, hele biraz daha sabır deyip, geldikleri gibi gittiler.

A.P. Genel Merkezinin, teşkilâttaki reaksiyona karşı bulduğu tek çare bundan ibaret kalmadı. Bitirdiğimiz haftanın başlarında İzmirdeki 24500 numaralı telefonla bir adama yapılan dâvet ilgiyi üzerine topladı ve A.P. nin çırpınışları hakkında fikir verdi. Telefonun bulunduğu mü» kellef ticarethanenin sahibi aksak Mehmet Yorgancıoğluydu ve kendisi Genel Merkez tarafından Ankaraya dâvet ediliyordu. Telefondaki Genel İdare Kurulu üyesi, pek sevineceği bir haberi tebliğ etmek üzere Yorgancıoğluyu Ankaraya çağırıyordu. Yorgancıoğlu buna pek memnun oldu ve ayni gün uçakla başkente hareket etti. Hava alanında kendisini beklemekte olan gazetecilere de, ayaküstü bir beyanat vermeyi ihmal etmedi. Keyifli bir şekilde:

"— Nihayet kudretimi anladılar. Bu fevkalâde günlerde teşkilâtı benden başka kimsenin toparlıyamıyacağını idrak ettiler. Beni gene Başkan Vekili yapacaklarmış" dedi ve sonra topallıyarak uçağa koştu.

Evvelâ idam kararlarının, onu takiben meşhur deklarasyonun sebep olduğu fırtınanın şimdilik savuşturulmuş olmasından dolayı A.P. attı yüksek kademeleri ellerini uğuşturuyorlardı ki üçüncü huzursuzluk sebebi ortaya çıktı: Aday yoklamalarında kazanamayanların feveranı! İstanbuldaki hadisenin tahrikçisi de, bu oldu.

Kaş yapayım derken

İstanbuldaki basın toplantısına, gazetelerde A.P. lehinde bir hava yaratmak gayreti sebep oldu. İstanbul il başkam Muhiddin Güven ilk anların infialini yüreğinde duyan ve bunu açığa vuranlardan olmuştu. Fakat sonradan istifa kararından vaz geçmişti. O vaz geçmişti ama, İstanbul teşkilâtına meşhur çözülme sirayet etmişti.

Huzursuzluğun patlak vermesinden sonra soluğu Ankarada alan İl Başkam Muhittin Güven, Genel Merkezde temaslarda bulunduktan sonra İstanbula döndü ve ayağının tozunu silmeden saat 15'te gazetecileri alâminüt bir basın toplantısına dâvet etti. Büyük ihtimalle de böyle yaptığına pişman oldu. Efendim, A. P. nin daima zayıflamasını ve parçalanmasını istiyenler tarafından gazetelerde maksatlı bir şekilde ortaya atılan istifa ve çökme haberleri vardı ya; onlar kafiyen yalandı! Hattâ o kadar ki, istifalar diğer partilerden tevali etmekte ve A.P. ye iltihaklar şeklinde son bulmaktaydı! Artık gazeteciler eski alışkanlıklarından kendilerini kurtarmalıydılar!

Güven, yazılı metnin okunmasını, Basını telmihen demecine aldığı ve hiçte iltifat sayılmıyacak bir beyitle bitirdi:

"Ümmidi bu milletin gömülmez,"
"Beyhûde bu gayretin mezarcı."

Ancak asabi Güven, ettiğini gazetecilerden değil, A.P. lilerden buldu. Basın toplantısına iki arkadaşıyla birlikte, sırf hadise çıkarmak için geldiği âşikâr, A.P. Eyüp İlçe İdare Ku--lu üyesi Seyfettin Orhan Çağdaş, yazılı metnin okunması bittikten sonra ilk suali yapıştırdı:

"— Yoklama neticeleri, itirazlar tetkik edilip incelendikten sonra mı ilân edilmiştir?"

Büsbütün somurtan Güvenin cevabı kestirme oldu:

"— İtirazları İl Hakem Kurulu tetkik eder, son yetkili makam orasıdır. Oradan öğreniniz."

Çağdaş, Güvenden daha sinirli görünüyordu. Söz düellosu başlayınca hava birdenbire elektriklendi:

Menderes Ailesi ve İstikbal

İnsanlar mukadderatları alınlarında yazılı olarak mı doğarlar, yoksa bunu kendileri mi yazarlar, bilinmez. Bilinen, Adnan Menderesin o harikûlâde kaderiyle dünyamızdan geçip gittiğidir. Hikâye yaşanmış bitmiş, kapanmıştır. Hayat, kendi yatağında eskisi gibi akmakta devam edecektir. Üzerinde hepimizi ve Menderes ailesinin günahsız ve talihsiz fertlerini de beraberinde götürerek..

Öyle isimler vardır ki bunların taşınması, bazen daha pek ufak yaşlardan bir çetin meseledir. On senedir Menderes ismi bunlardan biridir. Menderes ailesinin mensupları, vakur anne ve çocukları, ikbal yıllarında bu güç işi en iyi şekilde başarmışlardır. Hiç birinden bir taşkınlık sâdır olmamış, bir hazımsızlık umumi efkârı ziyadesiyle rahatsız ermemiştir. Ama hâdiseler öyle gelişmiştir ki Menderes adının nikbet yıllarında taşınması, ikbal yıllarında taşınmasından kat kat çetin, kat kat güç olacaktır. Menderes ailesinin bu yeni imtihanı verebilmesi, gönlün gerçek arzusudur.

olamayan Y.T.P. *tarafından seçimlerde istismar edilecektir. Bu istismarın, Y.T.P. ye memleket ölçüsünde ne kazandıracağı meçhuldür. Meçhul olmayan, saf çocuğun davranışıyla babasına fenalıkların en büyüğünü yaptığıdır. Kendisi olmasa dahi ailesinin, yakınlarının ve aklı başında, hâdiselere bir teşhis koyma kabiliyetine sahip dostlarının Yüksel Menderesi böyle bir budalalıktan alakoymamaları kolay anlaşılacak bir gaflet değildir. Bu hareketin sebep olacağı vicdan azabı, genç Menderesi yıllar yılı muazzep ederse, hiç şaşmamak lâzımdır. Ama genç Menderes, o zaman kabahati başkasında bulmamalı, yası ve tahsili itibariyle koskoca adam* sayılması *gerekirken bir takım kirli ellerde oyuncak oluşunu* ailesinin *başlıca felâket sebebi saymalıdır."*

Görüşün bu kadar çabuk ve böylesine acı şekilde doğru çıkmış olmasının yadırganacak bir tarafı yoktur. Hâdiselere objektif bakanlar bunu görmekte hiç bir zorluk çekmemişlerdir.

Menderesler için selamet yolu, kendilerini evvela en âdisinden politika esnafının tasallutundan korumaktır. Adnan Menderesin siyasi mirasının bu toplum içinde hiç kimseye uğur getirmeyeceği gerçeği bir defa göz önünde tutulursa istikameti bulmak kolay olur. Yüksel Menderesin yaptığı çocukluk ve onu tâkip eden gelişme şüphesiz ders yerine geçecektir. Nitekim, bu eviden istismarlar üzerine kurulmuş partilerden hiç birinin aday listesinde Menderes adının bulunmayacağının ve genç Yüksel Menderesin, itildiği tehlikeli heveslerden vaz geçtiğinin açıklanması çok iyi karşılanmıştır. Bu mecmua haftalarla önce, daha o hevesin açığa vurulduğu ilk günlerde ikaz sesini duyurmuştu:

"Bir saf *çocuk, politika esnafının eline geçmiş bulunuyor, Menderes ismi, Yüksel Menderesin şahsında, kendisini aydınların partisi olarak ve yükseklerden atarak işe girişen sonra da siyaset çamurunun en dibinden bir karış dahi yükselmeyi muvaffak*

Berrin ve Mutlu Menderes
Ölenle ölünmez

Cemiyetin mahkûm ettiği Adnan Menderestir. Oğullar, babalarının günahlarını, bir belirli seviyenin üzerine çıkamazlarsa çekerler. Mendereslere karşı bu cemiyetin ne bir kini, ne nefreti, ne intikam duygusu mevcuttur. Onlar da yüreklerinde bu iptidai hisleri barındırmazlarsa, tehlikeli temayüllerin âleti olmayı ebediyen reddederlerse ıstıraplarının bütün dehşetine rağmen salim düşünmekte devam ederlerse, acıları şüphesiz bir günde küllenmez ama genç oğullar kendi hayatlarını berbat etmezler ve vakur anne onların istikbalinde tesellisini bulur. Yüksel Menderes için Dışişlerinin kapısı tekrar açılabilmelidir. Genç Menderes kariyerine, herkesin sahip olduğu şartlarla, pek âlâ devam eder. Benzer durumda başkanın hayatlarını yeniden kurabilmişler ve gıpta edilecek mevkilere yükselmişlerdir.

Allah, Mendereslerin yardımcısı olsun ve kendilerini, güç yollarında ışığından mahrum bırakmasın.

"— İl Başkanı olarak, itirazlar tetkik edilmeden nasıl oluyor da listeyi ilân ediyorsunuz?"

"— Siz A.P. lisiniz ve milletvekili aday adayı olarak yoklamalara katıldınız. Sorduklarınız partiiçi meselelerdir ve münakaşa yeri burası değildir."

"— Ben sualimi bir gazeteci olarak soruyorum. Diğer muhabir arkadaşların haberleri olsaydı, mutlaka onlar da sorarlardı. 15 Eylülde yaptığım itiraza bugüne kadar cevap alamadım. Partiler, prensipleri ve tüzükleri dahilinde çalışırlar. Adaleti sembo lize eden A.P. ne dereceye kadar tüzüğüne ve pensiplerine sâdıktır? Bunun halk efkârına açıklanmasına lüzum görüyorum."

Fırtına kopuyor

Çağdaşın son cümleleri üzerine basın toplantısına gazetecilerden fazla rağbet gösteren bütün A.P. liler ayağa kalktılar, her kafadan bir ses çıkmağa başladı. Kimin ne dediği, hangi hususları anlatmak istediği anlaşılamadı. Bir ara İl İdare Kurulu üyesi ve milletvekili adayı Ziya Altınoğlu, Çağdaşa:

"— Böyle konuşamazsın" seklinde bağırdı.

Çağdaşın Altınoğluna mukabelesi sert kaçtı:

"— Burası bir istismar çetesi yuvası değildir!"

Çağdaşın İl Başkanlığı odasını terkedip gitmesi üzerine, talihsiz basın toplantısı sona erdi ve fevkalâde eğlenen gazeteciler salona geçtiler. Fakat bir fırtınanın kopacağını hissettiklerinden İl Merkezini terketmediler.

Çağdaş, yoklamalara katılmış, kaybetmişti. Bütçesi müsait olmadığından, dişinden tırnağından arttırdığı 1250 lirası da ümidleriyle birlikte buhar olup gitmişti. Yoklamada topladığı oy miktarı 149'du. Halbuki listenin başındaki Güven 312 rey almıştı. Çağdaşın listeye girebilmesi için, rakamın en aşağı 186 olması gerekiyordu. İki arkadaşı, Eyüp İlçe Başkanı Mahfuz Birküt ile Kadıköy İlçe İkinci Başkanı Hakkı Türkoğlu da yoklamazedeydiler. Birincisi 98, ikincisi ise 122 oy alabilmişti. Çağdaş eski D.P. nin Basın Bürosunda çalışmış, Şehir Meclisi âzalığına seçilmişti. Birküt ile Türkoğlu da, yüksek kademelere tırmanamamış sâdık eski D.P. lilerdendi.

Çağdaş gerçekten bir itiraz dilekçesi vermişti ama, içinde esasa taallûk eden önemli hususlar yoktu. Arkadaşlarıyla beraber, güreşe doymıyan yenilgin pehlivanlar durumunda olan Çağdaşın itiraz dilekçesindeki en dikkate değer taraf, şu son tehditkâr cümlesiydi: "İşaret ettiğim hususlar yerine getirilmediği takdirde, icabettiği şekilde hareket edeceğimi bilgilerinize arzederim."

Zaten salondaki tavır ve hareketlerinden, Çağdaşın içini tamamen boşaltamamış olduğu anlaşılıyordu. Kendisi gibi muğber Birküt ve Türkoğlunu da yanına alarak pürhiddet tekrar İl Başkanlığı odasına daldı ve fırtına patlak verdi. A.P.' nin eski D. P. den stajlı kâtibi irikıyım Kemal Börü, yüz kızartıcı manzarayı gazetecilerden gizlemek için koşuşanların önüne geçerek ardına kadar açık kapıyı kapadı ve hemen içerden sür» gülettirdi. Zaten esmer Börü, İl Merkezine ne zaman bir gazeteci gelse, oda oda dolaşır, A.P. lilerden kuyruk edebiyatına, eski D.P. meddahlığına ve tatlı hayallere son verilmesini, hiddetlerin zaptedilmesini isterdi. Koskoca İl Merkezi de bir sessizliğe gömülür, bütün A.P. liler göz ucuyla gazetecinin hareketlerini takip ederlerdi.

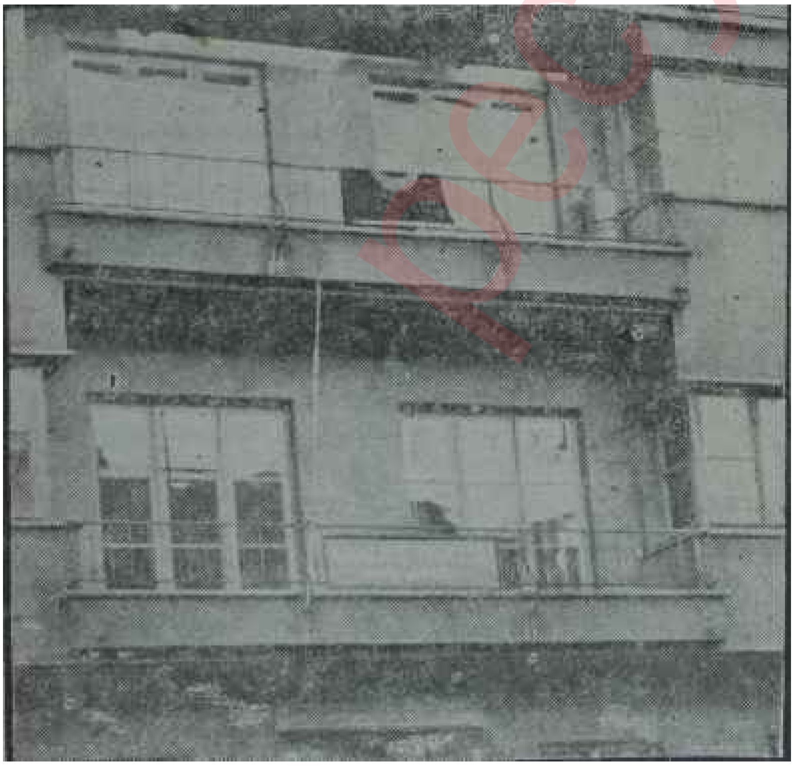
İl Başkanlığı odasındaki kavga, beş dakika sürdü ve Çağdaş ile ideal arkadaşları kargatulumba dışarı sürüklendiler. Gayesine ulaşan Çağdaş, gazetecilere son dramatik demecini çehresi kıpkızıl kesilmiş olarak verdi:

"— Eğer sizler olmasaydınız, beni içeride döveceklerdi."

Yeni bir feryat

Partinin talihsizliği ve parti organı gazetenin fiiliyatla tekzibi Cağaloğlundaki toplantıyla bitmedi. O gün -yâni Son Havadisin, A.P. de âsâyişin berkemâl olduğunu,her şeyin C.H.P. nin başının altından çıktığını, gazetelerin hep yalan yazdığım ileri sürdüğü gün- Muhiddin Güveninkinden tam iki saat sonra ve Cağaloğluna üç yüz metre mesafedeki Nuruosmaniyenin Garan Hanında bir başka basın toplantısı tertiplenmişti. İsmi var, cismi yok Kadın gazetesinin sahibi ve A.P. Kadıköy İlçe Başkanı İffet Halim Oruz, istifa edip, M.S.P ye geçtiğini açıklıyordu. Gene eski bir D.P. li olan Oruz, kendi ifadesine göre, A.P. deki aday tesbiti işinin cereyan tarzım görünce, dehşete düşmüştü! Klikçi, körükörüne hizipçi ve kendi menfaatleri uğruna vatandaşı aldatmayı siyaset sanan A.P. topluluğu fazla yaşıyamazdı. Oruz şöyle devam etti:

"— A.P., kuruluşundaki gayeyi kaybetmiş, bazı şahısların ruh ve menfaatine hizmet edici bir mahiyet almıştır. Nitekim, Melâhat Gedik ile Neriman Ağaoğlunun 24 saatlik bir intisabı müteakip listenin başında yer almaları, tesadüfe atfedilemez.

A. P. Genel Merkez Binası
İçi sizi yakar, dışı *bizi*

İstanbulda istifaya hazırlananlar çokluktadır. A.P. de mevcut iki kutuptan devrimciler, yâni bizler, mücadelemiz netice vermediği için teşkilâtı kendi arzularına râmedecek şekilde kuran eski hizip siyasetinin temsilcileri karşısında istifa etmeyi uygun bulduk."

Oruzla birlikte, biri kurmay olmak üzere, iki emekli Albay da çekilmişlerdi. A.P. de milletvekili adaylığını 124 reyle kaybeden Oruz, M.S.P. nin kaydiyesiz, yoklamasız İstanbul senatör adayı oluverdi.

Bir gün sonra, C.K.M.P. nin çalışkan İstanbul İl Başkanı çift yıldızlı EMİNSU'cu Generali Zekâi Dorman, Gökhan Evliyazade ile Muhiddin Güveni bir defa daha yalancı çıkaran bir açıklama yaptı: A.P. den C.K.M.P. ye Eminönüde 68, Eyüpte -6'sı İlçe İdare Kurulu üyesi olmak şartıyla-155, Yalovada, İlçe İdare Heyeti dışında bütün teşkilât. Zeytinburnunda ise 276 kişi iltihak etmişti.

Aynı gün A.P. de, Çağdaş, Birküt ve Türkoğlunun, "A P. menfaatlerini zedeleyici propaganda yapmak ve nifak sokucu hareketlerde bulunmak" iddiası ve ihraç talebiyle İl İdare Kurulunca Haysiyet Divanına sevkedildiklerini açıklıyordu.

Paravana ve gerisi

Birbirini tâkip eden üç hadisenin A.P. sularını bulandırıvermesi ve bunların mucip sebepleri bitirdiğimiz haftanın sonlarında Pala Paşanın partisinin gerçek mahiyetini gözler önüne serdi. Herkes açık şekilde gördü ki A.P. bir paravanadan ve onun gerisinde gizlenmiş bir kütleden müteşekkildir. Kütle, eski D.P. nin en ziyade menfaatle düşük lider takımına bağlanmış ve şimdi, hedef olarak milletvekilliğini seçmiş militanlarıyla onların adamlarından mürekkeptir. Bunlar becerikli, faat intikamcı, teşkilât toparlamakta mahir, paralı ve Menderesin her mahallede yetiştirmiş olmakla övündüğü meşhur milyonerlerinden yardım, destek gören kimselerdir. A.P. nin, herkesi hayret içinde bırakan ve Y.T.P. yi hasedinden çatlatan süratli gelişmesi bu tiplerin gayreti neticesidir. A.P. ye onlar kan vermişlerdir. Hataları, taraftarlarının hislerine kapılarak maskelerini yüzlerinden biraz çabuk çıkartmış olmalarından ibarettir. Durumun birden bire aydınlanıvermesi, bu kütleye farkında olmaksızın veya farkında olup ta ona, günü geldiğinde hakim olabileceği zehabıyla paravanalık eden eski askerlerden büyük kısmım ayılttı.

A.P. aslında, hiç olmazsa firma olarak bu eski askerlerin eseridir. Ancak firmanın gerisine kurt D.P. politikacıları dolmuşlardır ve şu anda kimin kimi idare ettiği belli değildir. Eski askerlerin, zehaplarının aksine, parti işlerinde tecrübe sahibi bulunmamaları, buna rağmen ateşle oynamaları mâcerayı tehlikeli hale sokmaktadır. Partinin Genel Sekreteri olan ve Pala Paşanın yanında Faal Adam mevkiinde bulunan Şinasi Osma bu sınıfın tipik temsilcisidir.

Bir hayat hikâyesi

Şinasi Osma, 1912 de İzmirde dünyaya geldi. İlk tahsilini Dumlupınar İlkokulunda yaptı, ortayı da sivil okulda bitirdikten sonra askerliğe heves etti ve askeri okula yazıldı. Askeri okuldaki tahsili ders bakımından değil ama, sportif faaliyetler bakımından başarılı geçti. Şöhretini, Harbiyenin futbolcu Osması olarak yaptı. Bütün tahsil hayatında rakip takımlara bol bol gol attı.

1934 yılında Harp Okulunu bitiren Osmanın ilk kıta hizmeti Menemen oldu. Bu arada tekrar tahsile dönerek Yedek Rasıt Okulunu bitirdi. 1939 da ise, Osma için yeni bir yol açıldı. Harp Akademisinin imtihanım kazandı, kurmay sınıfına geçmek üzere çalışmağa başladı. 1942'de Akademi, yorucu çalışmalar sonunda, bitirilebildi. Artık Osmanın sporcu hüviyeti yanında bir de kurmay subay hüviyeti vardı. Nitekim 1943' de de Tank Okulunu bitirerek İzmirde 12. Kolordu Karargâhına tâyin edildi. Osmanın yıldızı bundan sonra ra parlamağa başladı Zira buradaki kumandanı, şimdiki Genel Başkanı Ragıp Gümüşpala idi. Gümüşpala ile tanıştıktan ve onun maiyetinde çalışmağa başladıktan sonra Osmada bir Gümüşpala meclûbiyeti aldı yürüdü. Üç senelik hizmetinden Generali de . memnun kaldı. Osma bundan sonra muhtelif yerlerde hizmet gördü ama, Pala Paganın yanındaki rahatım hep aradı.

Şinasi Osmanın subay olarak hizmeti 20 Ağustos 1960'a kadar devam etti. Orduda yapılan tasfiye ile emekliye sevkedildi. Osma için yeni bir hayat başlıyordu. O da pek çok arkadaşı gibi, kolay gördüğü siyaset yolunu seçti. İlk iş olarak bazı kafa denkleriyle münfesih D.P. nin mirasına konmaya gayret sarfetti. Gayesi dağılan D.P. li kuvvetleri bir araya toplamaktı. Bu tasavvuru, başına pek çok iş açtı. 1960 yılının Eylülünde ilk denemesini yaptı ve Memleketçi Demokrat Parti adında bir partinin müteşebbis heyetinde vazife aldı. Ne var ki, bu taze D.P. içinde eski kumandanı Gümüşpalanın Genel Baş kan olarak vazife görmesini arzu ediyordu. Fakat yeni arkadaşları buna engel olunca, küstü ve gemiyi terketti. İşte bu sırada Gümüşpala bazı aklıevvel dostlarının tesiriyle A.P. yi kurmağa teşebbüs etmişti. Hemen Osma çağırıldı ve kenedisine yeni partiyle ilgili direktifler verildi. Osma buna pek sevindi. Osmaya verilen ilk vazife, bir nevi casusluk vazifesi oldu. Nitekim bunu Osma, teksir ettirip dağıttığı, kendi imzasını taşıyan "Adalet Partisi Genel Sekreteri İzmir Milletvekili Adayı Şinasi

Genel Sekreter Osma çalışıyor
Avare kasnak

Osmanın Biyografisi" adlı broşürde şu sözlerle ifade etmektedir: "... Şinasi Osma, sayın Gümüşpalanın kuracağı müstakil partinin mücadele edeceği Halk Partisinin tutumunu, 27 Mayıstan sonraki zihniyetini, bu partiyi sevk ve idare edenlerin hususiyetlerini, Emekli İnkılâp Subaylarına ait düşüncelerini tetkik için güvendiği bir arkadaşıyla birlikte kısa bir müddet Halk Partisinin içine girerek -onlardanım? gibi görünerek-gerekli tetkikleri yapmış, bir müddet te Y.T.P. cilerle temas ederek Adalet Partisinin kuvvetti ve kudretli olarak kurulmasında sayın Gümüşpalaya hizmet etmeğe savaşmıştır."

Politikanın bu derece acemisi olan, fakat kendini bir yeni ve iyi mânasıyla Machiavelli sanan Osma, halâ kendisini kışlada zannetmektedir ve yazılarında, tamimlerinde bile bu hava sezilmektedir. Nitekim, yukardaki biyografisini teksir ettirdikten sonra altına askeri "Dağıtım" ibaresini koymuş ve o fasla biyografisini gönderdiği gazetelerle mecmuaların adlarını yazmıştır!

Osma evlidir. İkl erkek evlât sahibi olmakla övünür. Hele sâkıt D.P. nin ileri gelenlerinden Ethem Menderes, Zühtü Hilmi Velibeşe ve Sadık Giz ile, karısı yönünden hısım bulunmasını siyasi bir avantaj telâkki eder. Çalışmaktan çekinmez ama, mesaisini hangi istikamete tevcih edeceğini bir türlü kestiremez. Kendisini bir aksiyon adamı olarak tanıtmasına rağmen, hiç te fiyle değildir. Aksine, eli ayağı ağırdır. Sporu pek sever ama, şimdi sâdece lâfım etmeğe vakit bulmaktadır.

Bu tipin, kurnaz ve fütursuz eski D.P. militanları karşısında alacağı netice şüphesiz alâka çekici olacaktır.

Mütareke

Belki de bu düşünceyledir ki, haftanın ortasında en şiddetli devresini geçiren A.P. deki fırtına haftanın sonlarında iki tarafın geçici olduğunu tamamile müdrik bulundukları bir mütareke neticesi sükûnet bulmaya başladı. Gerçi üç huzursuz luk sebebinden üçüncüsünün yaratıcıları, yâni aday yoklamalarının mağlûpları yola gelmekte bir menfaat görmediklerinden gemiyi terketmekte devam ettiler ama idamlar ve deklarasyon karsısında muğber olanlar hislerine bir süre daha gem vurmayı tercih ettiler. Zira, önlerinde Gümüşpala, Osma ve asker arkadaş larının teşkil ettikleri paravana olmaksızın şu anda bir faaliyette bulunmalarına imkân olmadığını gördüler. Deveyi, seçimlere kadar yürüteceklerdi.

Bunun üzerinedir ki Genel Merkez, daha sakin geçen toplantılarda bir takım önemli kararlar aldı. Ümit edilen, bu kararların tatbiki neticesi teşkilâtta Genel Merkeze karşı duyulan itimatsızlığın kaybolması ve dümenin yeniden lider takımının eline geçmesidir. Hafta içinde yapılan sayısız toplantılar sonunda varılan prensip kararları arasında Genel İdare Kurulu üyelerinin yurt gezileri plânlandı. A.P. nin iki başı, Pala Paşa ve Osma A.P. nin seçim kampanyasını İzmirde açacaklardır. Bu, diğer partilere karşı olmaktan ziyade, partiiçi bir gövde gösterisi olacaktır. Ancak, İstanbulda başka partililer de Avrupadan dönecek Ali Fuat Başgile bir parlak istikbal töreni hazırlama sevdasındadırlar. Bu, gericilerin askerlere mukabelesini teşkil edecektir.

Ali Fuat Başgili eski D.P. militanlarının bir alternatif olarak gördükleri, şu son buhran sırasında ortaya çıkmıştır. Seçimlere kadar Pala Paşa takımına dokunulmayacağı anlaşılmaktadır. Fakat seçimlerden sonra A.P. nin ilk Büyük Kongresinde Pala Paşa ile arkadaşlarının Başgil ve takımı karşısında tam hezimete uğrayıp tasfiye olmaları, A.P. nin ondan sonra, yüzünden maskesini sıyırmış halde kendi yolunda yürümeye koyulması hiç kimseyi şaşırtmamalıdır.

Ama başka bir hakikat, A.P. deki fırtınanın bu partinin seçimlerdeki şansına ciddi şekilde zarar verdiği ve yamanmasına ne kadar gayret sarfedilirse edilsin, çözülmenin neti* ce üzerinde müessir olacağıdır. Zira bitirdiğimiz hafta içinde A.P. büyük prestij kaybına uğramıştır ve bunu Necati bey caddesindeki Genel Merkezin en nikbin sakinleri dahi hazin hazin İtiraf etmektedirler.

İsmail Rüştü Aksal
Uvertür,

Seçimler

Depar

Siyah üstüne gri çizgili bir elbise giymiş adam, evvelâ salonda bulunanları selâmladı, sonra, kırmızı çuha üzerine Altıok resmedilmiş panonun önünde duran arkalıklı sandalyaya oturarak ellerini önünde kavuşturdu. Tam bu sırada salondaki foto muhabirleri durmadan deklanşörlerine basmaktaydılar. Siyah elbiseli adam zarif ve sıktı, hafifçe gülümsedi ve konuşmağa başladı:

"— Bugün sizleri, yarın başlıyacak olan seçim kampanyasıyla ilgili çalışma ve hazırlıklarımızdan haberdar etmek için rica ettim. Zahmetinize teşekkür ederim."

Basın mensupları hemen kaleme sarıldılar ve not almağa başladılar. Zarif adamın kolundaki saat 11.02'yi gösteriyordu.

Hâdise, bitirdiğimiz haftanın sonundaki cumartesi günü, C. H. P. nin Karanfil sokaktaki ince uzun Genel Merkez binasına en üst katındaki toplantı salonunda cereyan ediyordu. Siyah elbiseli, kibar tavırlı adam. C. H. P. Genel Sekreteri İsmail Rüştü Aksaldı. Aksal, ertesi gün açılacak seçim kampanyasıyla ilgili açıklamalar yapacağını söylemeğe başladığında C. H. P. Genel Merkat binasının alt katındaki bir odada iki gün sonra başlıyacak olan mühim bir sayahatin hazırlıkları yapılıyordu.

Aksal bundan sonra, teksir edilmiş konuşma metninin dağıtılması için yanındakilere ricada bulundu ve:

"— Arkadaşlarım, konuşmanın metni teksir edilmiştir. Siz limonatalarınızı keyifle için, not almak zahmetine katlanmayın, nasıl olsa. dağıtılacaktır" dedi ve böylece gazetecilere sual sorabilme fırsatını da vermiş oldu.

Gazeteciler pek çok şey sormak niyetindeydiler. Nitekim biri dayanamadı ve ileri atılarak ilk suali sordu:

"- Siz ve Genel Başkanın yurt gezileri hakkında malûmat verir misiniz?"

Aksal bu suali bekliyor olmalı ki, hemen cevabım verdi:

"— Seçim propagandası kampan-

yamız İsmet İnönünün pazartesi günü Malatyada yapacağı konuşma ile açılacaktır. Bu İnönünün ilk konuşması olacaktır. Sonra Türkiyenin doğusuna, batısına, güneyine ve kuzeyine, 7 ile gitmesi muhtemeldir."

Sualler sualleri tâkip etti ve Aksalın basın toplantısı saat 11.45'de, son derece samimi bir hava içinde sona erdi. Kibar Genel Sekreter bütün muhabirlerin ellerini kapıda teker teker sıktı ve seçim için şans dileklerini kabul etti.

Haftanın sonundaki cumartesi günü saat 11'de yapılan bu basın toplantısı, seçim yarısına çıkmış partiler içinde en fazla şansa sahip C. H. P. için depar mahiyeti taşıdı. Nitekim ertesi gün -24 Eylül 1961- 78. yaşım kutlayan C. H. P. nin pamuk saçlı dinç lideri İsmet İnönü bu ilk adımı atmak üzere Malatya yolculuğu için hazırlıklara girişti. C. H. P. Genel Başkanı, bütün kampanya, boyunca bir sloganı diline pelesenk edecekti: Huzur ve istikrar.

"Cadı Kazanı"

Bitirdigimiz haftanın son günü, siyasi partilerin seçim oyununa hazırlıklarını ve kuvvetlerini su yüzüne çıkarmaları bakımından son derece verimli oldu. Bir kaç gün evvel partiler, milletvekilliği ve senatörlük için gösterdikleri adaylar listesini Yüksek Seçim Kuruluna vermişler ve bundan böyle açık oynamağa başlamışlardı. Bunun içindir ki listelerin ilânı, bazı partilerin hayal ettikleri nispette bile kuvvete sahip olmadıklarını ortaya koydu. Tek bir partinin, C. H. P. nin seçime hazırlanış şekli, diğerlerinden farklı manzara arzediyordu. Zira kuvvetli C. H. P., yurdun her köşesinde hem Millet Meclisi, hem de Senato için tam sayıda aday göstermişti. Diğer partilerin şansları ise, kuvvetleriyle mütenasip bir rota tâkip etti. C. H. P. yi as farklı olarak, D. P. nin iskeleti üzerine kurulmuş, A. P tâkip etmekteydi. A. P, Bingöl, Bitlis, Mardin, Siirt, ve Tuncelide teşkilât kuramadığı için seçimlere oralarda iştirak etmiyordu. Y. T. P. de karınca kararınca aday tespiti işini başarmış ve listeleri Yüksek Seçim Kuruluna teslim etmişti. Bu listelerin açıklanması, Yetimler Partisinin azami şans oranım tâyin etti. Zira Y.T.P., teşkilâtı bulunmayan sekiz ilde -Zonguldak, Samsun, Antalya, Nevşehir, Adana, Çankırı, Çorum, Uşak- seçime hiç katılamıyor, teşkilâtı bulunan sekiz ilde de-Amasya, Artvin, Bilecik, İçel, Kırşehir, Kütahya, Manisa Sinop-şansını pek iyi bulmadığı için seçimden sarfınazar ediyordu. Bunun yanında Y. T. P. sayısız ilde, hattâ Aydında gösterecek Senatör ada-

Kemal Satırdan alınacak ders

Kemal Satır

politika, Demokrasiden başka rejimlerin hüküm sürdüğü topluluklarda amatör işi sayılabilir. Nitekim, çok partili hayata geçmemizden önceki devirlerde siyaset hayatının kapısını bizde pek çok kimseye liderin takdiri açmıştır. O kapıdan girenlerin içinde gerçek kıymetini ispat edenler çıkmıştır, yarı yolda nefesi kesilenler görülmüştür, «sâdece liderin yanıldığını ortaya koyanlar olmuştur. 'Fakat bundan böyle, politika yapmak isteyen herkesin kıymetini evvelâ seçmenine kabul ettirtmesi lüzumu açık şekilde belirmektedir. Kendi seçim bölgesindeki partililerine bile böyle bir kanaat telkin edememiş veya etmeyi ihmal etmiş kimselerin memleket ölçüsünde bir rol oynayabilecekleri devir, hiç kimse şüphe etmesin, son günlerini yaşamaktadır. Kemal Satırın Adanada başına gelen bu hükmün birinci kısmının, Genel Merkez tarafından Elâzığ listesine yerleştirilmesinin uyandırdığı tepkiler ikinci kısmının doğruluğunun delilidir.

Demokrasilerde bir politikacının, ne kadar kıymetli olursa olsun bir secim bölgesine sahip olmadıkça siyaset yapmasına imkân yoktur. Bu rejimlerde politikacılar iki kısımdır: Mahalli politikacılar ve memleket çapındaki politikacılar. Bunlardan ikincilerin, kendi bölgelerinde birinciler karşısında mağlûp olmaya mahkûm bulundukları sâdece tembel olan ve kendilerinde memleket çapında politikacı sıfatı tevehhüm edenlerin düzenledikleri bir masaldır. Bölgeler, kendi aralarından çıkmış ve hakikaten memleket çapında kıymet olmuş kimseleri daima bağırlarına basmakta, ona bir iftihar duygusuyla bağlanmakta, onun üstünlüğünü kabul etmekte, hattâ onun arzularını bir nisbet dahilinde yerine getirmektedirler. Bir bölgede yoklama kazanmak için mütemadiyen o bölgede kalmak, orada küçük kombinezonlara girişmek, ilçe başkanlarım kandırmak lüzumu yoktur. Millî seviyede verimli faaliyet gösteren, tutumuyla takdir uyandıran, bir kalıp olmaktan ziyâde kıymet olan kimseler -elbette ki bölgeleriyle bağlarım muhafaza etmek ve tek parti devrinin bazı milletvekilleri gibi bölgesini sâdece harita üzerinde görmemek şartıyla- yoklama günü gelip çattığında küçük, fakat ciddi ve kesif bir çalışmayla listelerin 1 numaralı yerlerini kolaylıkla işgal etmektedirler. Bu millet, politika hayatının icaplarını anladığını, takdir ettiğini ve Sezarın hakkını Sezara verdiğini son denemelerde bile göstermiştir.

Demek ki politikacı, adına Demokrasi dediğimiz şu rejimde kökünü kendi seçim bölgesinin tâ derinliklerine adamakıllı salacak, ondan sonra, gelişen bir ağaç gibi yükselecek, yükselecek, yükselecektir. Bunu yapmadı mı, parti içinde hangi mevkie getirilmiş bulunursa bulunsun ilk rüzgârda yerle bir oluyor. Kendisini, belki oradan bir defaya mahsus olmak üzere ve partiye bazı zararlar, politikacının prestijine bereler vermek suretiyle tutup kaldırmak kabil oluyor. Ancak bunun ikinci bir defa tekrarına ne imkân, ne de doğrusu istenilirse lüzum bulunduğu göz önünde tutulduğu takdirde siyaset hayatımızın bundan böyle hangi istikamette gelişeceği meydana çıkar, sanat olarak kendilerine politikayı seçmiş veya seçecek olanlar da nasıl davranacaklarını evvelden bilirler.

Hani, aslına da bakarsanız, kendilerini seçim bölgelerinde aday seçtirtememiş olanlardan memleket ölçüsünde ne hayal etmek mümkündür?

yı bulamamıştı. Aydınlar Partisine, okumuşların rağbeti okumamışlarınkinden de az oldu. Siyasi partilerin en iddialısı, fakat en kavruğu olan C. K. M. P. ise, aday listelerini açıkladıktan sonra kuvvetinin derecesini umumi efkara arzetti. İddialı, ve iri-kıyım liderli C. K. M. P., sâdece 61 ilde seçimlere hazırlanıyordu. Geride kalan altı ilde ise, C. K. M. P. seçimden kaçıyordu. Bu iller Burdur, Gümüşhane, Hakkari, İsparta, Kars ve Siirtti. Bunun dışında C.K.M.P. nin senatörlükler için şanslı bulmadığı iller de vardı. Nitekim minyatür parti, Aydın,- Bitlis, Denizli, Muğla ve Muşta Senatörler Meclisi için aday göstermemeyi daha faydalı buldu.

Listeler hazır

Bu gerçekleri açığa vuran aday listeleri Yüksek Seçim Kuruluna çarşamba günü teslim edileceği için, Yargıtay binasının önü o gün hayli kalabalıktı. Geniş merdivenler lebalep doluydu. İlk görünenler C. K. M. P, liler oldu. Partinin yeni Genel Sekreteri Prof. Abdülhak Kemal Yörük ile Ahmet Oğuz, Seyfi öztürk ve Yusuf Yücebilgin, Yüksek Seçim Kuruluna geldiklerinde saatler 16.13'ü gösteriyordu. C.K.M.P. nin ağırbaşlı sayılacak heyetinin içinde sen şakrak üye Seyfi Öztürk. gene konuşmadan edemedi ve basın mensuplarına:

"— Sizi beklettik, kusura bakmayın. Ama, memleket ve millet için hayırlı olsun" diyerek, ilerlemiş olan ekibe yetişmek için koşar adımlarla merdivenleri tırmandı.

C. K. M. P. de aday yoklamaları diğer üç yeni partiye nazaran daha hâdisesiz geçmişti. Genel İdare Kurulu umimiyetle duruma hakim olmuştu. Gergi ufak tefek vakalar olmamış değildi ama, doğrusu istenirse kadı kızında dahi bu kadar kusur bulunurdu. Meselâ, Bölükbaşı pek cefakâr nedimi eski Genel Sekreterinin harcanmasına rıza gösterememiş, Kırşehir listesinde ikinci isim olarak Bilginin yer almasını sağlamıştı. Ama, Genel Başkan bu kere Ankarayı tercih etmiş, Kırşehir listesini birdenbire yalnız bırakmıştı. Nisbi seçimin temin ettiği avantaj ve 1957 seçimlerinde C. K. M. P. nin aldığı oy, Genel Başkana böyle hareket etme cesaretini vermişti. C. K M. P. nin Ankara listesindeki ilk dört isim oldukça gösterişliydi. Üstelik 1957 deki oy sayısı biç artmasa dahi bu dört kişinin yeni sisteme göre seçilmesi mümkün oluyordu. Partinin Genel Sekreteri A. Kemal Yörük, İhtilâl Hükümetinin Milli Savunma Bakanlarından Hüseyin Ataman ve eski D. P. milletvekillerinden Muhlis Ete bu dörtlüyü teşkil ediyorlardı. Geri kalanlar başlarının çâresine bakacaklardı. Şans gülerse, bir iki kişi daha başkent milletvekili olarak Meclise girecekti.

Gene aynı düşünceyle, C. K. M. P İstanbul listesinin başına da partinin ileri gelenlerinden bir iki tanınmış isim yerleştirilmişti. Ahmet Oğuz, Fuat Arna, Saadet Kaçar listenin ilk isimleriydiler. Büyük bir ihtimalle seçilmeleri mümkündü. Ama C. H. P. nin füzeyi andıran listesi karşısında daha büyük bir başarı sağlaması maddeten imkânsız görünüyordu. C. K. M. P, nin iyi bir liste yapmayı arzuladığı illerden biri de Konya oldu. Gene istatistik bilgilere göre Konya C, K. M. P. nin barajı aşıp milletvekili sağlıyabileceği illerden biriydi. Bu yönden hareket edilerek Kadircan Kaflı listenin başına oturtuldu.

Aman aman dalgalandırma!

C. K. M. P. lileri meşhur A.P. temsilcileri tâkip etti. Artık susmayı öğrenmişler, bayağı ciddi kişiler hüviyetine bürünmüşlerdi. Yüzlerinden bazı olaylara üzüldükleri belli oluyordu. Nuri Başer, Tahsin Demiray, Alp Doğan Şen ve Kemal Bağcıoğlundan müteşekkil ekip, Seçkinin odasına temkinli adımlarla girdiler.

A. P. aday listesi, açıklandığında, doğrusu istenirse bir hayli başın sallanmasına sebep oldu. 62 ilde teşkilâtını tamamlamış olan A, P. nin listelerindeki isimler, D. P. nin ikinci takımıydı. Hele bazı aday isimleri vardı ki, bunları okuyanlar ister istemez başka isimleri de aradılar. Nurettin Topçular, Fethi Tevetoğlular, Cevdet Perinler, Gökhan Evliyaoğlular A. P. listelerinin favorileriydiler. Son Havadisin birinci sayfasında Peyami mektebi mezunlarının- boy boy resimlerini görenler, iç sayfalarda Atsızları, Türkeşleri aramak isteğini duydular. A. P. nin büyük kozunu gene Ali Fuat Başgil teşkil ediyordu. Öyle ki, partinin hakiki lideri sanki Başgildi. Emekli General Gümüşpala, A. P. nin ikinci takımı için, formunu kaybetmiş bir oyuncu misali bırakılıvermişti. A. P. nin Genel Başkanı ve sâdık' Genel Sekreter Osma İzmir adayıydılar. Listenin birinci ve ikinci ismini teşkil eden EMİNSU'cu iki asker, diğer başlar tarafından leyleğin yuvadan attıktan gibi bırakılıvermişlerdi. Nitekim A.P lideri Gümüşpala, başlıyacak olan seçim kampanyasını İzmirde açmağa çok evvelden niyet ettiği halde, şu günlerde tereddüt içindedir. Belki de İzmir mitinginde konuşmaktan vazgeçecektir.

İsmet İnönü
78. lik delikanlı

Telâş üzerine

Haftanın ortalarında, çamsamba günü en fazla telâşlanan ekip Y. T. p. ekibiydi. Saatler ilerledikçe, listelerin tamamlanmaması Genel Merkezde, idarecileri hayli telâşa düşürdü. Kimsenin gözü kimseyi görmüyordu. Y. T. P. ancak 52 ilde seçime iştirak edebiliyordu. Gerçi D. P. mirasçısı partinin son günlerde şansı yâver gitmişti, kuyruk devşirme yarışında A.P. ye epey yaklaşmış, hattâ bazı bölgelerde onu geçmişti. Ancak, aday yoklamalarına sıra gelince durum açıkça ortaya çıkmış, teşkilâtı bulunduğu bir çok illerde Y. T. P. aday bulamamış, veya kuvvetinin bir hiçten ibaret olduğunu anlayınca seçimlere iştirakten vazgeçmişti. Y. T. P. nin, doğrusunu söylemek lâzımgelirse, listesi pek çok ilde ziyadesiyle zayıftı. Belirli isimler, liste başı olarak, şanslı gördükleri illerde yer almışlardı. Hür. P. mâcerasına pek benzeyen Y. T. P. nin gidişi, kurucuları şimdiden endişeye düşürüyordu. Bununla, beraber Y. T. P. kurucularında bir ilerleme vardı. Hiç değilse bir evvelki mâcera gibi, iktidar rüyalarından uzaktılar. Meclise mütevazı bir rakamla girip, iktidari ilerisi için düşünebilme tecrübesini kazanmışlardı.

Dosyalar, dosyalar

Yüksek Seçim Kurulunun önünde nöbet bekleyen basın mensupları

bir ara, Nüvit Yetkin, Ferit Melen ve koltuğunda kalın dosyalar taşıyan genç bir adamdan müteşekkil bir üçlü gördüler. Gelen C. H. P. ekibiydi. Gençlik Ocakları Başkanı Erol Ünalın kolunun altındaki muntazam dosyalarda C. H. P. milletvekilleri ve Senatör adaylarının isimleri bulunuyordu. Listeler son derece itinayla hazırlanmış, kâğıtlara silintisiz geçirilmiş, tasnif edilmiş, muntazam dosyalanmıştı.

Gelenlere, gazetecilerden biri takıldı:

"— Sizinkiler diğer partilere nazaran daha muntazam.."

Nüvit Yetkin gülümsiyerek sakaya mukabele etti:

"— Tabii.. Biz de daha muntazam partiyiz.."

O gün bir başka heyet te Yargıtay binası önünde arz-ı endam etti. Bunlar pek mütevazi M. S. P. idarecileriydi. İddiaları yoktu ama, ne de olsa 15 ilde kendilerine göre kurulmuş teşkilâtları vardı. Ne var ki evdeki hesap çarşıya uymadı. Zira haftanın sonundaki cumartesi günü yayınlanan 23 Eylül 1961 tarih ve 10914 sayılı Resmi Gazetede Yüksek Seçim Kurulunun bir kararım okuyan M. S. P. lilerin keyfi hayli kaçtı. Resmi Gazetenin o günkü nüshasında M. S. P. nin seçimlere katılamıyacağı belirtiliyor ve şöyle deniliyordu: "M. S. P. nin şimdiki seçimlere katılmağa hakkı bulunmadığına ve bu partiye ait listelerin yayınlamasına yer olmadığına..»"

M. S, P. liler hemen itiraz ettiler.

Politikacılar

Devir ve teslim

Hikâye, Çankaya Köşkünden plakasız şâhâne bir Cadillac'ın yola çıkmasıyla başladı. Cadillac'ın arkasında, sağ taraftaki camdan dışarıyı seyretmekte olan, gri fötrü sol kaşı üzerine yıkık, ince' çizgili lâcivert elbiseli General, biraz düşünceli görünüyordu. Saat 18'e yaklaşıyor, gün yavaş yavaş kararıyordu. Şâhâne Cadillac Çankaya yokuşunu ağır ağır indi. Otomobilin arka -sağında oturan General başkent sokaklarında dolaşan vatandaşları düşünceli gözlerle seyrediyor, gelene geçene dikkatle bakıyordu. Sanki bir şeyler anlamak istiyordu. Cadillac Kavaklıdereden aşağıya kayıp Kızılay -yeni adıyla Hürriyet- meydanına gelince, biraz daha yavaşladı. Babacan tavırlı General, kalabalık bulvarı tetkike koyuldu. Otomobil, yoluna devam ediyordu Bulvarda her günkünden farklı bir hareket yoktu. Başkent sâkinleri her zamanki gibi akşam gezintilerini yapıyor, memurlar evlerine dönüyor, hanımlar akşam alışverişini bitirmeğe uğraşıyorlardı.

Cemal Gürsel
İmtihan saati

Şahane Cadillac'tan dışarısını seyreden General hafifçe gülümsedi. Yüzüne tatlı Ur rahatlık yayıldı. Plâkasız siyah araba yoluna devanı etti.

O gün takvimler 19 Ekim salı gününü gösteriyordu. İnfazların üzerinden ancak 12 saat geçmişti. Plakasız otomobil Devlet ve Hükümet Başkanı Orgeneral Cemal Gürseli taşıyordu. Generale Başyaver Kadri Erkek refakat etmekteydi. Başkan Gürsel birkaç gündenberi, ilk defa, mûtad gezintilerinden birine çıkmıştı. Başkent sokaklanndaki sükûnet, vatandaşın hareketlerindeki rahatlık, Gürselin ziyadesiyle hoşuna gitti.

Cadillac, Yenişehiri geçti. Ulustan Yenimahalle yoluna saptı ve bina, süratlendi. Yenimahalleye giderken İstanbul yolu kavşağından döndü, Çiftliğe yöneldi, Hızını biraz daha arttırmıştı. Çiftlikte fazla durmadı. Şöyle bir tur atarak tekrar şehre döndü.

Saatlerin 18.30'u gösterdiği sıralarda plakasız otomobil Çankaya yokuşunu tırmanıyordu. İngiliz Büyükelçiliği binası Önünden geçen siyah otomobil az sonra yavaşladı ve durdu. Hava iyiden iyiye kararmış, başkentin ışıkları yanmıştı. Cadillac'ın durduğu yerden başkent pek güzel görünüyordu. Şıkır şıkır ışıkların parladığı caddeler, kuşbakışı, doyulmaz bir manzara arzediyordu.

General Gürsel bir müddet bu şâhâne manzarayı otomobilin içinden seyretti. Bu sırada otomobilin etrafına akşam gezintisine çıkmış başkenttiler sokulmağa başladılar. Birkaç saniye içinde Cadillac'ın etrafı sarıldı. Şimdi Devlet Başkanıyla vatandaş âdeta yanyana, iç içeydi.

General, halkla bu derece yakın olmaktan neşelenmişti. Tebessümü genişlemiş, kendisine gösterilen ilgiden mütehassis olmuştu. Kalabalığın arabaya adamakıllı yaklaştığım görünce, işaret etti. Camın açılmasını istiyordu. Başyâver Erkek, süratle cama uzandı. Camı ağır ağır indirdi. General, sesinin duyulup duyulmıyacağını denedikten sonra, hafifçe pencereden uzandı ve kendisini seyredenlere:

"— Bir istediğiniz var mı ?" diye sordu.

Kalabalık dalgalandı. Bu arada bir hanım, kucağında çocuğuyla otomobile sokuldu. Generale doğru eğilerek:

"— Efendim, Sivas Valisinin tazıdır bu küçük. Sizi çok görmek istiyordu. Tesadüf, istediğini yerine getirdi. Müsaade ederseniz elinizi öpsün" dedi.

Sonra vakit kaybetmeden 8-10 yaşlarındaki çocuğu pencereden içeri uzattı. Küçük çocuk yarı beline kadar pencereden sarktı ve Generalin elini öptü. General, güç belâ pencereden çıkarılan çocuğu görünce, dayanamadı:

"— Böyle olmuyor. Şu kapıyı açın da aralarına gireyim, daha rahat konuşuruz" dedi.

Cadillac'ın kapısı açıldı. General Gürsel kimsenin yardımı olmadan aşağı atladı. Kalabalık, İhtilâlin liderini alkışlamağa başladı. Bu arada bir Belediye otobüsü de, durak pek uzakta olmasına rağmen durmuş, içindeki yolcular inmiş, alkışa onlar da katılmışlardı. General Gürsel, etrafındaki sevgi hâlesine müteşekkir nazarlarla baktı. Sonra elini kaldırarak durmalarını istedi. Ses seda kesilince, bastonuna dayanıp konuşmağa başladı:

"— Artık Çankayanın son zamanlan.. Soğuklar başlıyor. Sizlerle bundan sonra görüşmemiz kolay olmıyacak.."

Birkaç saniye durup etrafım süzdükten sonra, gülerek devam etti:

"— Sizinle sohbete geldim..."

Halkın sesi..

Böylece Başkan Gürselle başkent sâkinleri arasında infazların hemen akabinde, son günlerin, denilebilir ki, en enteresan konuşmalarından biri başlamış oldu. General, sohbet koyulaştıkça neşelendi. Vatan-

Cihat Baban,

İptidai zihniyet, insanlara doğuştan musallat, bünyevi bir dert olmalı İste, Cihat Baban. Geçen hafta bu sütunlarda, tekzibini yayınlattı. Adam, batı kültürü veren bir lisede okumuş. Sonra, hukuk tahsili yap mış. Milletvekilliği sırasında Avrupasını, Amerikasını dolaşmış, hiç bir şey yapmamış olsa dünyayı görmüş. Ama, kumaşı hep aynı kalmış.

Tekzibini yayınlatmak, kanuni hakkı. Gerçekleri inkâr teşebbüsüni de çâresizliğinin ifadesi olarak kabul etmek kabil. Ama, buram buram şarklılık kokan şu satırlarını insan olarak basitliğinden başka neye vermeli: "Çok garip tesadüftür ki bu iphamlı şüpheleri tahrik ederek polis romanlarının içine yerleştirilip yapılan neşriyatta benim gibi neo -halk çıların muarızı olan Kasım Güleğin Tanini ile Akisin birleşmiş olması dır. Bu haksız ve şeref yiyici hücumlara maruz kalabilmek için Metin Toker dostuma ne fenalık veya iyilik ettiğimi bilemiyorum."

Bunu yazan Cihat Baban! Mesleğin bütün kademelerinden geçmiş bir gazeteci. Bir derginin başyazarının o derginin her muhabiri tara fından getirilmiş her haberinin sıhhat derecesi üzerinde fikir sahibi olamayacağını bilmemesine imkân tasavvur olunabilir mi f Aşağıda, haber lerin sıhhati bahsinde Babanın mı, yoksa AKİS'in mi haklı bulunduğu tanık, delil, zaman, mekân ve hepsinin üstünde fotoğraf ibrazı suretiyle ortaya konulmaktadır. Böyle de olmasa ve yanlış istihbarat yapılmış olsa bunu derginin başyazarına bağlamaya kalkışmak hangi "dürüstlüğün ve faziletin icapları"yla kabili teliftir, bu formülü pek sevdiği anlaşılan alaturk'a Baban lütfedip söyler mi ?

Cihat Baban, Tanin ile AKİS'in birleşmiş olmasına şaşıyor ve pek kaba bir demagojiyle neo-halkçılık ithamını bahis konusu ediyor. AKİS için neo-halkçı diye bir sınıfın bulunmadığını ve AKİS'in bu çeşit mü cadele usullerini benimsemiş kimselerin karşısında şiddetle vaziyet aldığını herkes bilir. Ama Cihat Baban şaşmak istiyorsa, başka bir birleş meye şaşabilir: Kendisi ile kuyrukçu basının iki mümtaz organı, Son Ha vadis ve Düşünen Adam arasındaki fikri izdivaça. O lahana yaprakla rında Baban hakkında çıkan methiyelerle, ancak Babanın o lahana yap rakları hakkındaki iltifatkâr sözleri, cemileleri yarış edebilir. Bu ideo arkadaşlığı bizim üstadı hiç düşündürmüyor mu?

Terazinin gösterdiği ağırlıkla devlet adamlığının gerektirdiği ağır lığın başka başka şeyler olduğunu Cihat Babanın yeniden ispatına hiç *lüzum yoktu. Terazinin üzerinde çeki taşı gibi dururken Bakanlık koltu ğuna oturur oturmaz kuş kadar hafif kalmasıyla bunun canlı misalini zaten vermişti.*

Aşağıda, onun ökseye tutuluşunun eğlenceli hikâyesini okuyacak sınız.

Kanun şahıslara, doğru olmayan hususların cevaplandırılması için hak tanır. "Evet, dediğiniz gibi davrandım ve çok iyi yaptım" demek maksadıyla D. P. devrinden bu yana hâkime başvuran ilk kimse, ' Cihat Baban olmalı.

AKİS, Cihat Baban hiç bir başarı gösteremediği Basın-Yayın ve Turizm Bakanlığından istifa ettiği hafta bu ayrılışın gerçek sebeplerini ve hâdisenin hangi şartlar altında cereyan ettiğini haber sütunlarında hikâye etmişti. Ertesi hafta, mahkeme kanalıyla gönderilmiş bir tekzip alındı. Tekzip Cihat Babandan geliyordu. Eski Bakan gerçi başarısızlık hükmünü "... başarılı bir Bakan olduğumun aynı sayfanın aynı sütunlarında kanun gereğince ilânı" diye tekzibe kadar işi götürmüyordu ama, o noktanın hemen kenarına gelmekten ken dini alamamıştı.

AKİS, istifanın Babanın dediği gibi Kurultayda C. H. P. Meclisine seçilmiş olmasıyla alâkalı bulunmadığını yazıyor -nitekim, halefi Sahir Kurutluoglu aynı Kurultayda aynı Meclise seçilmiştir-, Bakanın çalışmalarından bir süredir memnun olunmadığını bildiriyor ve şikâyet konusu olan üç tutumunu misal diye gösteriyordu. Baban, geçen hafta yayınlanan mecburi tekzibinde bu üç noktayı ele almaktadır.

Ele almaktadır ama, tekzip değil, teyit etmek için!

AKİS demişti ki: İstanbul Radyosu teknisyenleri için yaptırılmış bir lojmanda bir yazar oturuyordu. Bu, dikkati çekti. Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürü bir ara lojmanın boşaltılmasını, teknisyenlerden birinin buna ihtiyacı olduğunu Bakana rica yollu duyurdu. Baban, eski bir dostunu gücendirmemek kaygı--ıyla ricayı kulak arkasına attı.

Baban demektedir ki: "Çok iyi yaptım!"

Baban çok iyi yaptığına kani olabilir ama, bunun cevap hakkıyla alâkası nedir onu anlayamadık ki..

Şimdi Konuşalım!

Üstelik, sandığının aksine çok iyi yapmadığı da kendisine güle güle denilmesiyie sabittir.

AKİS demişti ki: Baban, bakanlıktaki merkez komitesinin toplantılarına katılarak bazı kimselere turistik belge verilmesi için öncelik gösterdi, biraz ısrar etti. Gerçi belge usulsüz verilmiş sayılmazdı ama, söylentiye yol açtı.

Baban bunu, "nüfuzumu kullanmışım" diye almaktadır. Sonra da, yazılanın tamamile doğru olduğunu bildirmektedir: "Bakanlıktaki merkez komitesinin toplantılarından iki tanesine katıldığım doğrudur." Bu arada, bir küçük tahrifte bulunarak sâdece hayalindeki mevcut o iddiaya gene kendisi cevap vermektedir: "İddia ettiğiniz gibi ne Hasan Şişmanı tanırım, ne Mehmet Göncü."

Tekzibi aldıktan sonra AKİS'teki yazıyı bir defa daha ve dikkatle okuduk. Babanın Hasan Şişmanı veya Mehmet Göncü tanıdığı hususunda tek bir satır yoktur. O halde, bu neyin tekzibidir, ona da anlayamadık. Baban, Bakanların merkez komitesine katılmaları adet değilken iki toplantıya katılmıştır, bu toplantılarda Şişman ile Gönce turistik belge verilmiştir, bu da söylentilere yol açmıştır. Baban, her halde söylentileri duymamış olacak!

AKİS demişti ki: Ticaret bakanlığının Çekoslovak anlaşmasından Basın-Yayın ve Turizm bakanlığına tahsis ettiği 435 bin dolarlık fonla yapılacak ithalatta Baban ithalatçı firma olarak Gimanın tayininde ısrar etti. -Dikkat edilsin: 'Tayininde ısrar etti-."

Baban, gene o küçük tahriflerinden biriyle evvelâ "... 435 bin doları Gimaya menfaat sağlamak maksadıyla ve lüzumsuz eşya getirilmesi için bu müesseseye tahsis etmişim" demekte, sonra da aslında kendisine ait olan bu iddiayı (ene kendisi -ama, neden AKİS sütunlarında?- tekzip etmektedir! Hem de, nasıl şatafatlı sözlerle: "Cihat Baban namusla insandır", "Gima kimseye rüşvet veremez, komisyon veremez", "bu tezvir ve yalan furyasını masum insanlara tevcih etmek insanlık suçlarının en büyüğüdür."

AKİS bunların aksini söylememektedir ki. Bilâkis Babandan hep "aslında iyi niyet sahibi olan Baban" diye bahsetmektedir. Bu mecmuanın samimi kanaati de budur. Ama Baban öküz altında buzağı aramaya kalkınca, insan "Allah, Allah..." diyor. Cihat Babanın namusundan kim şüphe etti ki mahkeme kanalıyla "Cihat Baban namusla insandır" hükmünü sütunlara Borla geçirttiriyor? Tuhaf davranış. Hafiflik.

Ama, tekzibin en şayanı hayret ciheti yazının "maddi haber" kısmıyla alâkalı tarafıdır. Cihat Babanın hiç bir gazeteciyle görüşmediği, Komiteyle temas etmediği, onun için söylediği yazılan sözlerinin ve yaptığı bildirilen hareketlerin tamamile hayal mahsulü olduğa yolundaki iddiası, itiraf ederiz ki bizi dahi biran tereddüde sevketmiştir. Bu yüzdendir ki AKİS'in kurmay heyeti, yazının temeli olan istihbaratı yapan Atilla Bartınlıoğlunu derhal vaziyeti aydınlatmaya davet etmiştir. Tekzibi gördüğünde Bartınlıoğlu da dilini yatacak hale gelmiştir. Bartınlıoğlunun ilk sözleri "Ya Cihat beyin hafızası zayıfladı, ya bana bir kasti var, işimden edilmemi istiyor" olmuştur. Zira eski Basın-Yayın ve Turizm Bakanının hem istifasını takiben gazetecilerle görüştüğü, hem de daha önce Komiteyle temas

Cihat Baban dün istifa etti

Baban Milliyet muhabiriyle konuşuyor

Hafıza-i beşer nisyanla malûl dedikse de..

ettiği -kendisi için maalesef- tesbit olunmuştur. Üstelik, fotoğrafla..

Tan sütundaki fotoğraf, Milliyetin 30 Ağustos 1961 tarihli sayısının birinci sayfasında yayınlanmıştır ve hiç bir gazeteciyle görüşmediğini, yazılan sözleri söylemediğini bildiren Babanı Orhan Tokatlı ile görüşür, o sözleri söylerken göstermektedir. Eski Bakanın AKİS'teki sözleri, Milliyetteki o resmin altındaki yazıda da mevcuttur. Babanın Komite üyeleriyle görüştüğü de bir gerçektir. O akşam Öncü gazetesinin istihbarat şefi Sermet Çağanın önüne Babanın Komite binasına girerken çekilmiş bir resmi gelmiştir. Milliyet, aynı yoldaki haberi yayınlamıştır. Meclisin toplanmadığı o günlerde Baban her halde akraba ziyaretine gitmiş değildir. Evet, hafıza-1 beşer nisyanla malûl olabilir. Ama, bu kadarı fazla değil midir?

Şimdi, frenklerin dediği gibi "ağaçlar yüzünden ormanı görememe" durumuna düşmemek lâzımdır. Cihat Baban pek sevdiği Bakanlıktan istifa ederken buna sebep olarak Kurultay tarafından C. H. P. Meclisine üye seçilmiş olmasını gösteriyor. AKİS o hafta, Hükümetteki bu istifadan bahsederken gerçek sebebin bu olmadığını, Babanın çalışmalarının Komiteyi tatmin etmediğini, istifasının o istikametten gelen arzu neticesi olduğuna açıklıyor ve Babanın beğenilmeyen icraatından misal diye üç örneği gösteriyor.

Baban hâlâ, hele kendi yerine aynı Kurultay tarafından aynı tarihte aynı C. H. P. Meclisine seçilmiş Sahir Kurutluoğlunun getirilmesinden sonra da bunu inkârda devam ediyor ma, etmiyor ma?

Allah rızası için, akıl ve mantık hudutları da bu derece zorlanmaz ki..

daşların samimi sevgi gösterilerine şahit oldukça duygulandı. Şunu da söylemek gerekir ki, Devlet ve Hükümet Başkanının bu sohbeti sırasında yanında Başyâverden ve şoföründen başka vazifeli kimse bulunmuyordu. Gürsel sanki İhtilâlin lideri değildi de, akşam gezisine çıkmış herhangi bir generaldi.

Gürsel, bir ara, etrafını uzun uzun süzdü. Sonra başını hafifçe arkaya atarak sordu:

"— Ahval nasıl, nasıl buluyorsunuz sizler?."

Kalabalıktan birkaç saniye ses çıkmadı. Sonra birkaç erkend, nefes nefese:

"— Çok iyi, Paşam.. Çok iyi buluyoruz" diye atıldı.

Ama Generalin söylenenler değil, söylenmiyenler dikkatini çekti. Gülümsedi. Bu konuya tekrar döneceğini belli eden bir baş işaretinden sonra sözü ekonomik konulara aktardı. Şöyle dedi:

"— Bakın, israftan kaçınmak lâzım. Türk milleti olarak bizler, akıllı kişileriz. Öğretileni çabuk kavrarız. Feragat sahibiyiz. Çalışkan ve vatanseveriz. Gelgelelim, birçok eksikliklerimiz ve bir devrin alıştırdığı kötü itiyatlarımız var. Bunlardan kurtulmak lâzım..."

Başkan Gürsel bundan sonra, israfın memleketimizde müzmin bir dert halini aldığını, dinliyenlere izah etti. Sözlerine devamla:

"— Bakın, bir Alman düşünürü incelemiş, francalaların sarıldığı kâğıtların miktarı günde 30 bin kilo ediyormuş. Bunlar atılıyor, israf oluyor. Onun için daha iktisatlı hareket etmek lâzım. Biz, tek tip ekmek yapmağı tercih ettik. Bundan sonra daha iktisatlı hareket etmeğe mecburuz" dedi.

General Gürselin etrafını çeviren vatandaş topluluğu hayli artmış, daire hayli genişlemişti. General yorulmadığını belli eden hareketler yaparak, biraz evvel sorup cevap alamadığı konuya tekrar döndü.

Evvelâ şapkasını hafifçe düzeltti. Etrafım birkaç saniye gözden geçirdikten sonra, merakla kendisine bakanlara tane tane:

"— Bakınız, ilk ve en önemli merhale seçimlerdir. Seçimlere mâni olacak her türlü sinsi tertip ve hareketlere kulak asmamak, meydan vermemek lâzımdır. Kulağıma bazı küçük olaylar geliyor. Ama ehemmiyeti haiz şeyler değil..."

Kalabalıkta bir kaynaşma oldu. Saflar birbirine daha fazla yaklaşıp Generale daha fazla sokuldular. Gürsel bu arada biraz nefes aldıktan sonra sözlerine şöyle devam etti:

Gürselin halkla sohbet ettiği Çankaya Parkı

Ankaranın Hyde Park'ı

"— Seçimleri yapmamak bize pek pahalıya mal olur. Bu, Türkiyemizin son şansıdır. Bu, son şansımızdır..."

Başkan cümlesini bitirdiğinde etraftan çıt çıkmıyordu. Herkes dikkat kesilmiş, bu önemli konuda Devlet ve Hükümet Başkanının söyliyeceklerini dinliyordu. Gürsel bastonuna hafifçe dayandı. Başını iki tarafa sallıyarak devam etti:

"— Bir takım yabancı devletlere avuç açarak yaşamak acıdır. Milli itibarımızı zedeleyicidir. Düşününüz bir kere, yardım isteğimiz ya reddedilirse, durumumuz ne olur? Milli itibarımız ne olur?"

Başkanın bu konuda fazla hassas olduğu konuşmasından belli oluyordu. General âdeta üzülmüştü. Kelimeler ağzından çıkarken kendisini zorluyordu. Ancak, kendisini çabuk topladı. Yüzüne gene tebessümünü oturttu. Etrafını saranlara şefkatle baktı. Birden ciddileşti, kaşlarını çattı. Başını hafifçe öne eğerek gözlerini bir noktaya dikti ve:

"— İşte bütün bunlar için, millî bütünlüğümüzü bozmağa çalışan fırsatçılara, kincilere ve intikamcılara müsaade etmiyeceğiz. Sizler de etmeyin" dedi.

Şu siyasi ahval..

Başkan sözlerini tamamladıktan sonra, rahat insanların ruh haleti içinde derin derin nefes' aldı. Bir müddet ısıl ışıl yanan Ankarayı seyretti. Konuşmadı. Sonra etrafını saranlara âniden dönerek:

"— Siyasi ahvali nasıl buluyorsunuz?" diye ikinci defa sordu.

Kalabalık şöyle bir dalgalandı. Generale yakın olan ince bıyıklı, konuştuğu müddetçe devamlı baş sallayan, ellerini kavuşturmuş biri atıldı:

"— Çok iyi, çok iyi ya Paşam, ah şu oy avcıları olmasa!.."

Başkan Gürsel, ince bıyıklı adamın sözlerini duymamış gibiydi. Gülümsedi. Âdeta suali kendi kendine sormuştu. Cevabını vermeğe hazırlandı ve ağır ağır, kelimelerin üzerine basa basa, kendisine has diksiyonuyla konuştu:

"— Oy avcılığına mâni olmak için çok çalışıyorum. Bu gibi hareketlerin memlekete zararlı olduğunu anlatmak için elimden geleni yapıyorum. Sık sık parti liderlerini ikaz ediyor, sık sık onlarla bu konuda konuşuyorum..."

Başkan sözlerinin burasında gene birkaç saniye durakladı. Etrafını gülümsiyerek söyle bir süzdü, devam etti:

"— Gümüşpala, geçen olaylardan sonra düzeldi. Artık sağduyusuyla hareket ediyor. Daha basiretli davranıyor. Bu, memleketin hayrına bir işarettir."

Gürsel, Gümüşpalayla ilgili sözlerini müteakip dinliyenlerin ne diyeceklerini veya ne düşündüklerini anlamak istercesine durakladı. Kalabalık, nefesini kesmiş. Generalin sözlerinin gerisini bekliyordu. General gülümsiyerek devam etti:

"— Gelgelelim, bu defa teşkilât Gümüşpalayı sıkıştırmağa başladı.. Âdeta Gümüşpalaya gücendiler.."

General, sözünün burasında mâ-

nah şekilde gülümsedi. Başım iki yana sallıyarak babacan bir tavır takındı. Sonra, diğer parti liderleri hakkında düşüncelerini açıklamağa başladı. Ağzım hafifçe büzerek:

"— Bu Alican, fena insan değil. Bilgili, kültürlü. Memleketini seven bir politikacı. Enver Adakan da çok iyi bir insan. Temiz bir adam" dedi.

Gene bir iki saniye durakladı. Kelimelerin üzerine basarak:

"— C.H.P. Genel Başkanına gelince, o, memleketin en büyük devlet adamıdır" diyerek sözlerini bitirdi.

General âdeta rahatlamıştı. Etrafını saran kalabalık hâla sessizce Devlet Başkanının sözlerini dinliyordu. Gürsel devam etti:

"— İnönü, memleketimizin en tecrübeli, en büyük devlet adamıdır."

Sonra da babacan babacan gülümsedi Sırası geldiğine inanmış olacak ki:.

"- Bölükbaşına gelince.. Bölükbaşı manga başı bile olamaz. O bölük başı değil, manga başı bile değil" dedi.

Söyliyeceklerini bitirmiş gibi bir hareket yaptıktan sonra, etrafındakilere şefkatle baktı ve:

"— Haydi, sizleri fazla üşütmiyeyim. Bu kadar sohbet kâfi" diyerek otomobiline doğru yürüdü.

Kalabalık, Generale sevgiyle tezahürata başlamıştı. Alkışladılar, "yaşa! varol!" diye bağırdılar ve plâkasız Cadillac Köşke dönen yolun ucunda kayboluncaya kadar el salladılar.

YASSIADA HÜKÜMLÜLERİ

İnfaz

Hazin bir kapanış

Geniş, beyaz badanalı odada bir somye ve bir de koltuktan başka eşya yoktu. Laciverde yakın renkte, pötikare bir elbise giymiş adam, kül-e halinde koltuğa yığılmıştı. Somyenin üzerindeki yatak dağınıktı. Korkudan titremekte olan kravatsız, geniş yakalı beyaz gömleğinin üst düğmesi açık adamın karşısında, Yüksek Adalet Divanı üyeleri, Başsavcısı Egesel ve Yardımcıları, Yassıada Garnizon Komutanı Albay Tank Güryay ve bir de doktor ayakta duruyorlardı. Egesel, çehresi kireç beyazına dönmüş adama merhametle sordu:

"— Yerine getirebileceğimiz son bir arzunuz var mı?"

Düşük Başbakan Adnan Menderes hafif ve tarazlı bir sesle:

"— Aileme bir mektup göndermek istiyorum" cevabını verdi.

İdam hükmünün M.B.K, nce tasdik edilmiş olduğunu henüz öğrenen Menderesin eline kalem alamıyacak kadar perişan olduğunu farkeden Egesel, Yüksek Adalet Divanı Başkâtibini çağırttı.. Başkâtip elinde daktilo makinesi ve parşömen kâğıtları olduğu halde geldi. Gardiyanlar koşuşup bir sandalya ile masa tedarik ettiler. Menderes dikte etmeğe, Başkâtip te yazmağa koyuldu. Kısa bir vasiyetname havasını taşıyan mektubun bir pragrafında şöyle diyordu:

"Oğullarımın politikayla ugraşmasını istemiyorum. Sonlan benim gibi olur. Yükselin milletvekili adayı olduğunu öğrendim, fevkalade üzüldüm."

Hâdise, geride kalan tarihi hafta, cumartesiyi pazara bağlıyan gece, sabaha karşı saat 01.45 sularında hapishane adası İmralıda cereyan ediyordu. Mektup tamamlandıktan sonra altını imzalaması için, Menderese verildi. İş bittikten sonra da, ailesine gönderilmek üzere Egesele teslim edildi.

Geride kalan haftanın ikinci yarısında, perşembe günkü gazetelerde Menderesin en büyük oğlu Yükselin Y.T.P. Aydın milletvekili adaylığından istifa ettiğini öğrenenler, olup bitenlere mâna vermekte güçlük çektiler. Halbuki "ailevi sebepler" ileri süren genç Menderes, babasının seçim bölgesinde Y.T.P. deki yoklamayı ittifakla kazanmış ve milletvekili adayları listesinin başına geçmişti. Aslında meselede esrarlı bir cihet yoktu. "Ailevî sebepler", kısa bir vasiyetname mahiyetindeki mektubun düşük Başbakanın ailesine ulaşmış olması ve maceraya daha başından beri muhalif olan faziletli ana, çilekeş Berrin Menderesin, oğlunu nihayet bundan vazgeçirebilmesiydi.

Yassıada duruşmalarının altına iki çizgi çeken tarihi kararın tefhim gününde hazır bulunamıyan Menderes, ağır uykusundan evvelki hafta cumartesi günü öğleye doğru uyandı. Tamamen iyileşmişti. Kendine geldiğini gören Karacı Üsteğmen, doktor» lara ve Güryaya haber saldı. Menderes, hemen gelen Güryaydan evvela tarihi sorduktan sonra Yüksek Adalet Divanının kararları hakkında malûmat istedi. Yassıada Garnizon Kumandanı kısaca izahat verdi. Menderes, tahmininde yanılmamış bir in--an haliyle, fazla sarsılmadı. Israrla gazete istedi Fakat Güryay, morali bozulur mülâhazasıyla bunu kabul etmedi. Menderes:

"— Karnım aç" dedi.

Tabldotu iştiha ile yedi. Güryayın ikinci bir tabldot teklifini reddetmedi. Onları da tamamen bitirdi.

"Asmağa mı götürüyorsunuz?"

Menderes, Yassıada Garnizon Hastahanesinden alınıp 1600 mahkûmluk modern iş cezaevinin bulunduğu İmralı adasına aynı gün akşama doğru, saat 17'de götürüldü. Durum kendisine bildirildiğinde, birdenbire telâşlanarak:

"— Beni asmağa mı götürüyorsunuz?" diye sordu.

Güryay cevaben:

"— Hayır, ölüm cezalarını M.B. K. henüz tasdik etmedi" dedi.

Menderes, liman savunma botunun dip salonuna yerleştirilmişti. Yanında sadece muhafızı, bir Deniz Yüzbaşısı vardı. Deniz müthiş çalkantılıydı. Güvertedeki vazifeliler, sık sık taşındıkları helânın kapısında kuyruk olmuşlardı. Halbuki o sırada Menderes, muhafızı ile yukarıya haber göndererek sigara içme müsaadesi istemişti. Güryay doktora

Yassıada, Hükümlüleri ceza evlerine sevkediliyor

Etme bulma dünyası

Duruşmaların Anatomisi

Bu Gerçeği Unutmayınız!

Derler ki, insan hayal ettiği müddetçe yaşar. Şüphesiz doğrudur. Ama "hayal" kelimesi, "ümit" kelimesinin yerine kullanıldığı takdirde.. Aksi halde, insan hayal ettiği nisbette hayal sukutuna uğrar ve İspanyada kurduğu şatoların ilk rüzgarda yerle bir olduğunu görüverir. Hayaller temellerini gerçeklere kadar indirebildikleri hallerde kalpleri ümit ışığıyla doldurur, ona pembe rengin tatlı tonlarını verir. Bu çeşit hayallerdir ki insanı mesut eder. Ötekilerin, realitenin en kabasına bile tercih edilecek tarafları yoktur. Zira onlara kapılındı mı mutlaka yanlış hesaplar yapılır ve ancak baş taşa vurulduktan sonra ayılınır.

Yassıada sanıklarının ve onların yakınlarının pek uzun bir süre böyle hayallerle, bilhassa avukatları tarafından oyalandıkları artık herkesin bildiği bir husustur. Bir ciddi savunma yapmak maksadıyla değil, kendi meçhul şöhretleri için bir siyasi yatırımda bulunmak gayesiyle bu görevi aldıkları müvekkilleri bakımından en kritik devrede renkleri âşikâr partilere balıklama dalmalarıyla sâbit bu gibi kimseler günahların en büyüğünü işlemişlerdir. Zira siyasi dâvalar, en ziyade siyasi ortamın tesiri altında kalır. Hâdiselere yanlış teşhis koyarak, hayallerini hakikat sanıp ona göre davranarak ve sanık yakınlarım o istikametlere iterek su bardaklarında fırtınalar koparanlar memlekette Yassıada sâkinleri için en gayrımüsait şartları elleriyle hazırlamışlardır. Yüksek Divanın hükmünü adalet ve hukuk prensiplerini, M. B. K. nin kararını memleket şartlarım göz önünde tutarak vereceği 'çok söylenmiş, çok yazılmıştır. Bir takım kof kabadaydık denemeleri, herkese "Ne oluyoruz? Nereye gidiyoruz?" dedirten gafil davranışlar, hiç bir kuvvete dayanmayan şımarıklıklar, şirretlikler ve kendini bilmezlikler, sürüm peşinde bir mesuliyetsiz basının tahrikleri, nihayet o gülünç "yapamazlar-edemezler" edebiyatı pek çok ailenin gerçek felaket sebebini teşkil etmiştir. Şu acılı günlerde bu noktanın iyi bilinmesidir ki yarın aynı neviden hataları önleyecek, Yassıada suçlularının politikanın bir değil, iki defa kurbanı olmamalarını sağayacaktır. Zira siyaset madrabazları kendi basit çıkarları uğrunda onları bozuk para gibi harcamaktan gene zerrece sakınmayacaklar, onların ıstıraplarını ilk fırsatta piyasaya çıkaracaklardır.

Sandı ve sanık yakım psikolojisi sanığı ve yakınını hüküm tefhim olununcaya kadar hep beraat veya ucuz kurtuluş hayaline iter. Hüküm tefhim olunduktan sonra mahkum ve yakını için af hayali devri başlar. Bu psikolojiden bir nebze haberdar olanlar, Yassıada suçlularının ve yakınlarının şu anda af hayali devresine çoktan girdiklerini bilmektedirler. Bazı müebbet hapis mahkûmlarının ve yakınlarının daha duruşma salonunda izhar ettikleri sevinç bunun bir basit delilidir. Bir affın gelip ıstıraplara son vereceği ümidi, bir çok aile için tek ışıktır. Eğer o aileler bu ümidi bari bu sefer politika istismarcılarının elinden kurtarabilirlerse. gerçeklere olduğu gibi bakabilirlerse, ümidi hayal haline getirmezi erse ışığın sönmesini önlerler ve bir belirsiz sürenin sonunda onun aydınlığının yuvalarına dolduğunu hissedebilirler. Ama, aksi yolu tutarlarsa kendilerini bekleyen gene hüsrandır.

Bir defa, bilinmesi şarttır ki memleketteki kuvvet dengesi bır affı hemen yarının işi olmaktan çıkarmaktadır. Bu öylesine açıktır ki aksini söyleyenler gözlerin içine baka baka yalan söylemektedirler. Hiç kimsenin kudreti, affı yarının işi haline getirmeye yetmez. İkinci bir gerçek, müsamahanın ancak memleketin sağlam kuvvetlerine dayanan bir iktidardan, o da gönül rızasıyla gelebileceğidir. Başkan Gürsel halkla Çankaya parkındaki bir hasbıhalinde, hem de bundan çok önce, kendisine A. P. nin Menderes ve arkadaşlarını kurtaracağı yolunda propaganda yaptığı haber verildiğinde "A P. mi? Onlar iktidara gelseler Menderesle arkadaşlarının üzerindeki kilite bir ikinci kilit vururlar" demiştir. Bu son derece açık bir gerçektir ve o nisbette de tabiidir. İhtilâl karşısındaki tutumu üzerinde gölge bulunan siyasi teşekküller, Gürselin bahsettiği kilite ömürleri boyunca el sürmekten dehşetle kaçınacaklardır. Bunun ne de olsa doğuracağı şüphe ve endişeleri, ancak memleketin sağlam kuvvetlerine güven veren bir iktidar göze alabilir. Gürsel, sözleriyle bunu belirtmek istemiştir.

Bugün olduğu gibi yarın da Yassıada suçlularının kaderine hâkim tek varlık devrin meşru ve kanuni iktidarı olacaktır. Bugünkü iktidarı zorlamaya kalkışmak, bir takım manevralara ve gösterilere başvurmak, işi inat meselesi haline getirmek nasıl yüzseksen derece ters netice vermişse aynı usuller yarın da aynı noktaya çıkacaktır. Çekilmesi elzem ıstırap devresi daha da uzatılmak isteniyorsa, hata tekrar edilebilir. Yok, gaye ıstırapları bir makul müddetin sonunda hafifletmekse tutulacak yol başkadır.

Cemiyette sular durulduğunda, huzur ve sükun avdet ettiğinde, politika mücadelesi bir kırankırana döğüş olmaktan çıktığında ve demokrasi mekanizması 1948-50 arasının normal seyrine yeniden kavuştuğunda sadist olmayan her iktidar gözlerini Yassıada suçlularının ıstıraplarına mutlaka çevirecektir. Zira o ıstırapların çekilmesine o zaman lüzum kalmayacak ve verilen cezaların terbiye edici fazileti tecelli etmiş olacaktır. Herkesin payına düşen günah hissesi unutulacak, geçmiş günlerin zararları tamir edilecek, DP. iktidarı bir tadsız hatıradan ibaret kalacak ve siyaset hayatımız sıhhatini tekrar kazanacaktır. Bunların gerçekleşmesini dağın arkasındaki ümit sanmamak lâzımdır. Cemiyetin arzusu bu olduğuna göre basiretli kudret sahipleri böyle bir levhayı gerçekleştirmenin yolunu mutlaka bulacaklardır. Herkes onlara yardımcı olursa, şemaat tellallarına hiç kimse uymazsa yolun inanılmaz derecede kısa olduğu görülecektir.

Bu, Yassıada suçluları ve onların yakınları için gerçeklere doğru teşhis koymanın üçüncü fırsatıdır. İktidarda bulundukları sırada memleket realitelerini ve cemiyetteki kuvvet dengesini hiç anlamamış olmaları kendilerini Yassıadaya götürmüştür. Onlar Yassıada dayken yapılan yanlış hesaplar bugünkü gözyaşlarının sebebini teşkil etmiştir.

Şans, son şanslarıdır.

danışmış, hiçbir mahzunu bulunmadığı cevabım alınca, izin verdiğini Denizci Yüzbaşıya bildirmişti. Zinde görünen Menderes, helâya gitmek üzere, herhangi bir müracaatta bulunmadı.

İmralıya gelindiğinde, istismar olunan sıhhi durumu yurt içinde ve dış basında türlü spekülasyonlara yol açan Menderes, iskeleden kendisine tahsis olunan misafir salonuna kadarki, çiçek tarhları sıralı yüz metrelik yolu, hiç kimsenin yardımı olmadan rahatça yürüdü. Ayrıca, misafir salonu ile darağacı arasındaki 80 metrelik mesafeyi de aynı şekilde katetti, hatta sehpadaki iskemleye bile kendi basına çıktı.

Menderes, 12 bin dönümlük İmralıya getirildiğinde, doğruca misafir salonuna alındı. Akşam yemeği istemedi ve başında gene muhafızı Deniz yüzbaşısı olduğu halde, elbisesiyle yatağına uzandı.

Yüksek Adalet Divanı üyeleri, Egesel ve Yardımcıları, Güryay ve bir doktor normal mobilyası kaldırılarak hazırlanmış misafir salonuna girdikleri zaman, saatler 1.30'u gösteriyordu ve Menderes uyumuyordu. Yüksek Adalet Divanıma tasdik kararım okuyan ve kesinleşen hükmün derhal infaz edileceğini bildiren Egeseli dinlerken, bir darba yemiş gibi sendeledi ve oturduğu koltukta kamburunu çıkararak daha da küçüldü. Biraz toparlanır gibi olduktan sonra sigara istedi. Verilen Yeniceyi tüttürürken:

"— Dünyadan ayrıldığım şu ande, ailem efradını şefkatle andığımı kendilerine bildirin. Vatanı ve milleti Allah refah içinde bıraksın" dedi.

Menderes, en büyük oğlu Yüksel kendisim Yassıadada son defa ziyaret ettiğinde, söyle demişti:

"— Beni ihtilal günü hemen neden öldürmediler? Bu şekilde hergün bir defa ölüyorum."

Menderes, ailesine yazdırttığı mektubun altını imzaladıktan sonra, dini telkinatta bulunacak imamın karşısına oturdu. İmam, arapça okuduğu kelimeleri Menderese tekrarlatarak tövbe istiğfar ettirdi ve bu fasıl düşük Başbakanın, "Mukadderatıma razı oldum" mânasına gelen sözleriyle ve kelimei şahadet getirmesiyle son buldu.

10 senenin kefareti

Beyaz gömlek sırtına geçirilirken titremesi şiddetlenen Menderesin, bilâhare kollan arkasında, bilekelerinden kelepçelendi. Maksat, ipe çekildiği sırada ellerini kullanıp kendine eziyet etmesine mâni olmaktı. Daha sonra, usule uygun olarak iki gardiyanın ortasında, kalaslardan kurulan sehpaya doğru yola çıktı. Silâhsız gardiyanların görevi, taşkınlık yapması veya bitkinlikten çökmesi veya ilerliyememesi halinde müdahale etmekti. Fakat, imamın tavsiyesine uyarak yol boyunca biteviye kelimei şahadet getiren Menderes, müdahaleye lüzum göstermedi.

Egesel ve Tarık Güryay
Son Şahitler

Menderesin ölüm cezası, Zorlunun 21 saat 30 dakika önce asılarak idam edildiği darağacında infaz edildi. Darağacı, İmralının Mete kesiminde ve iki anbar arasında, denize nezareti olmıyan bir yerinde kurulmuştu. Diğer mahkûmların nazarlarından uzaktı, akasya ve ardıç ağaçlarının arasındaydı.

Menderes, ilmik boğazına geçirilirken, çocuklarının politika hayatına atılmamalarının mutlaka önlenmesinin sağlanmasını, ancak yakınındakilerin duyabileceği bir sesle mırıldandı. Menderesin ruhunu teslim etmesi de, Zorlu ve Polatkanınki gibi kısa ve kolay oldu. Gene sakim zihniyetleri uğruna hayatlarım kaybeden ideal arkadaşları gibi, bir saatten biraz fazla yağlı ipte asılı kaldı.

Mahir kıpti cellat işini rahatlıkla bitirdikten sonra yılışarak Egeselin yanına yaklaştı ve klâsik şivesiyle dedi ki:

"— Benim *gözüm* esas Celâl Bayarda. Getirin onu da hemen asıvereyim."

Asabı fevkalâde gergin Egesel fena halde hiddetlenerek tersledi:

"— Eğer sen Celâl Bayan asarsan, ben de seni asarım!"

Tam 2.30 da asılan Menderesin cesedi, ipten indirildikten sonra yıkandı ve ve kefenlendi. İmralı Cezaevinin mescidinde cenaze namazı kılındıktan sonra, Martıtepe mevkiinde daha önce hazırlanan yere gömüldü.

Tarih! salonun dışı

Evvelki hafta cuma günü, Menderes hariç, idama veya müebbet hapse mahkum olan 45 düşük, İmralıya gönderildi. Bunların, jimnastikhaneden bozma tarihi duruşma salonundan çıkar çıkmaz, kimseyle görüştürülmeden derhal ellerine kelepçe vuruldu ve hepsi, lodosa açık Poyraz İskelesinde beklemekte olan liman savunma botuna bindirildiler. Yassıadadaki hücrelerine uğrayamadıklarından, eşyaları vazifeli subaylar nezaretinde liman savunma botuna getirildi. Düşük Cumhurbaşkanı, ilk partide gelmiş, liman savunma botunun dolmasını ve hareketini bekliyordu. Sonraki partilerden birinde Emin Kalafatı görünce gülümsiyerek takılmaktan geri kalmadı:

"— Emin bey, geçmiş olsun."

Minyon Kalafat, seke seke liman savunma botuna girmeğe çalışırken. kendine has sesiyle mukabele etti:

"— Size da geçmiş olsun. Kurtuluyoruz. Bu iş te bitti."

İmralı adasının içinde ve etrafında, İstanbul Örfi İdare Kumandanlığınca sıkı emniyet tedbirleri alınmıştı. Dışarıda , Donanmamıza mensup tekneler, dahilde de Sten ve Thompson makineli tabancalı erler göze çarpıyordu.

M.B.K. nin idamları tasdik veya müebbet hapse tahvil kararları, bir helikopterle Yassıadaya getirildiği

zaman, cuma gecesi saatler 22.30'u gösteriyordu. Güryay bir hücum botu ile derhal Heybeliadaya geçti vs orada kendisini meşhur Manolya Otelinde beklemekte olan Yüksek Adalet Divanı Başkam ve üyeleri ile, Egesel ve Yardımcılarına mülâki oldu. Güryay kısa bir zaman sonra yanında, Salim Başol hariç, Yüksek Adalet Divanı üyeleri ve Başkâtibi Egesel ve yardımcıları olduğu Halde, gene aynı hücumbotu ile İmralıya hareket etti.

Ölüm saati yaklaşırken

İdam hükümlerinin tasdikine dair karar, evelki cumanın, nöbeti cumartesiye devrettiği gece* sabaha karşı saat 04'te ilk olarak Zorluya tefhim edildi. Zorlu ve Polatkan, İmralı Cezaevi binalarından birinin, yanyana 10 hücresinin bulunduğu bir kesiminde, idam mahkûmu diğer sekiz düşükle birlikte kalmaktaydılar. Bir gardiyan, uzun boyuyla yatağına uzanmış düşük Dışişleri Bakanını uyandırdı, dar koridorun ucundaki ve diğer mahkûmların görmelerine ve söylenenleri duymalarına imkân olmıyan salona getirdi. Yüksek Adalet Divanı üyeleriyle Egesel ve Yardımcıları, Güryay ve doktor, oturmuşlar Zorluyu beklemekteydiler. Bina, Menderese tahsis olunan misafir salonunun bulunduğu bina değildi. Başka bir binaydı. Zorluya da, Menderes için yapılan formaliteler tekrarlandı. Eski Dışişleri Bakanı, Egeseli, böyle durumlarda pek ender görülecek soğukkanlılık ve sükûnetle dinledi. Egesel bitirince:

"— Vazifemi yaptığımı zennediyordum. giz de vazifenizi yaptınız, zahmetler çektiniz. Kader bu imiş" diye söylendi.

Zorlu, Menderes ve Polatkandan değişik olarak, abdest almak istediğini bildirdi ve tuvalete götürüldü. Abdesti, vazifelilerin hayretleri arasında bütün şartlarım yerine getirerek ve falso yapmadan aldı. Gene âkibetleri müşterek olan ideal arkadaşlarından ayrı olarak kısa vasiyetnamesini bizzat, kendi el yazısıyla hazırladı ve annesine gönderilmek üzere Egesele verdi. Vasiyetnamesinde ailesine ve memlekete iyi temennilerini bildirmekte ve kızına derhal nişanlanarak evlenmesini ve mesut olmasını tavsiye etmekteydi.

Sehpada da hiç istifini bozmıyan Zorlu, asılmak suretiyle idamına 10 dakika kala, kıyafeti hususunda tuhaf ve anlaşılmaz bir titizlik gösterdi. Kravat takmak istediğini bildirdi, üstelik dayattı da. Düşüklerin, intihara kalkışmalarım önlemek maksadıyla, kravat ve bel kemerleri alınmştı. Zorlu, Egesel ve Güryyla pazarlığa girişti ve neticede gönlü kalmasın diye kravat değil ama, fular takmasına göz yumuldu. O kadarla yetinmiyen Zorlu, darağacına müteveccihen yola çıkmadan, itina ile tozunu aldığı iskarpinlerini adamakıllı parlatmaktan da geri kalmadı.

Zorlunun ölüm cezası, saat 05 sularında infaz edildi. Cellâdın, boğazına ilmiği geçirmek için yaklaşırken heyecandan bocalaması üzerine, neredeyse gülümsiyerek:

"— Acele etme" dedi.

Zorlunun son sözleri şu oldu:

"— Teşekkür ederim. Hakkınızı helâl edin. Allahaısmarladık."

Sonra da cellâda fırsat vermeden altındaki iskemleyi kendisi tekmeledi.

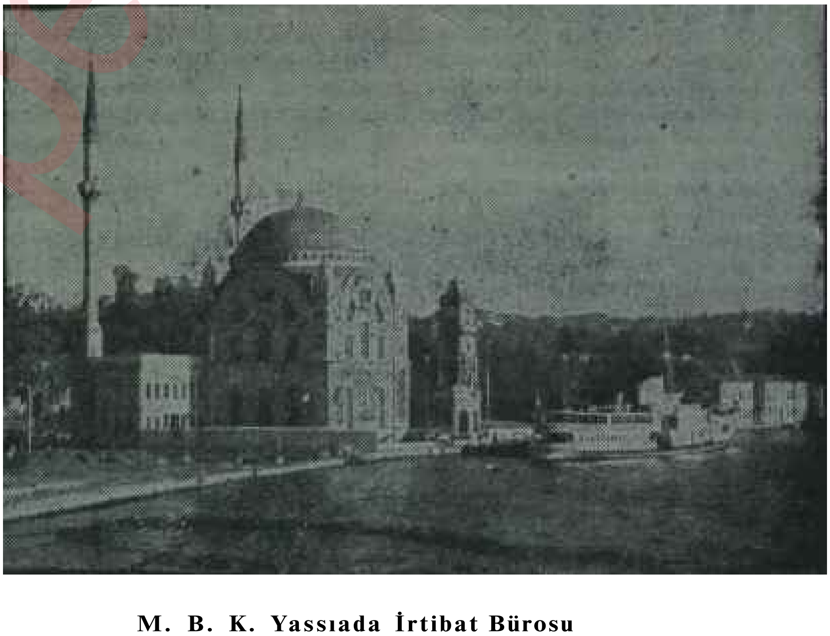
Gardiyan, Zorlunun işi tamamı landıktan sonra Polatkanı salona dâvet için hücresine gittiğinde, saat 05.15 civarında idi. Düşük Maliye Bakanı uyumuyordu. Aynı formaliteler bir defa daha tekrarlandı. Polatkan, Egeseli dinlerken dehşetle ürperdi ve fenalık geçirdi. Doktorun ihtimamıyla toparlanınca:

"— Suçsuzluğum konusunda vicdanen müsterihim" dedi.

Takati olmadığından kısa bir vasiyetname havasım taşıyan bir mektubu, Menderes gibi Başkâtibe dikta etti. Ailesine ve çocuklarına bağlılığından bahseden kısa mektubun daktilo ile hazırlanan metninin altım imzaladıktan sonra, sevkedilmesi için Egesele teslim etti. Gene Menderes gibi, aptest almadı. Sehpaya gitmek üzere ayağa kalkarken yeniden fenalık geçirip sandalyaya çöktü. Ayıltıldı ama, yolda tekrar vücudunu gardiyanların kolları arasına bıraktı. Sehpaya geldiği zaman iskemleye cellâtların yardımıyla çıktı. Hüküm özeti göğsüne iliştirilirken âdeta nutku kesildiğinden hiç konuşamıyordu. Gırtlağından sâdece hırıltılar sıkıyordu. Polatkan, Zorlu ve Menderesinkinden ayrı bir darağacında ipe çekildiği zaman, saat 06 olmuştu ve gün iyiden iyiye ağarmıştı. F-100 jet uçakları, İmralı üzerinde pikeler yapıp uçarak, sessizliği yarıyorlardı.

Alâkalılar, Yüksek Adalet Divanının kaç idam cezası vereceğini ve M3.K. nin ne kadarım tasdik edeceğini önceden bilmediklerinden, hazırlıkları geniş tutmuşlardı. Meselâ, İstanbuldan beş imanı ve eski bekçibaşılardan Kemal Aysan riyasetindeki dört kıptiyle beraber 150 şer lira ücret alan gene beş cellât getirmişlerdi. Ayrıca Martıtepeye 33 mezar çukuru kazılmış, isim hanesi boş bırakılarak 66 hüküm özeti -bir eşi de ikâmetgâhlarına asılmak için- hazırlanmış, 33 tabut yaptırılmış, birkaç darağacı kurulmuş ve toplarla kefenlik kaput bezi tedarik edilmişti. Ne var ki, bunların ve yıkayıcı, gardiyan gibisinden diğer hizmet erbabının gerektiğinden çok fazla olduğu bilâhare anlaşılmıştı.

Ölüm cezalarının infazında, mevzuat gereğince Yüksek Adalet Divanı üyeleri ve Başkâtibi ile Egesel ve Yardımcıları -idam mahkûmu yerine bir başkasının asılmasına mahal vermemek için-, bir doktor -infaza sıhhi bir mâni olup olmadığım kontrol

M. B. K. Yassıada İrtibat Bürosu

Bir perde indi

için- ve İmralı Cezaevi Müdürü, -belirecek bir ihtiyacı karşılamak için- hazır bulundu. Başkatip ayrıca her infaz hakkında ayrı bir zabıt hazırlıyarak kanuni görevlilere imzalattı. İnfazları bir de, Adliye Bakanlığı müşahidi olarak, kanuni vecibelerin yerine getirilip getirilmediğine nezaret maksadıyla İstanbul Savcı Yardımcılarından Hüseyin Yücel takip etti. İnfaz mevzuatımıza göre sıhhi mâniler, akıl hastalığı ve hamilelikten ibarettir.

Eşikten dönenler

Ölüm cezalan müebbet hapse çevrilen 12 düşüğe M.B.K. nin kararı, Polatkanın asılmasından takriben üç saat kadar sonra, yâni sabah 9 sularında tefhim edildi. 12 düşük, hücrelerinden alınarak dörder kişilik gruplar halinde üç odaya yerleştirildiler. Müebbet hapse tahvil kararlarının okunmasında, ölüm cezalan dışındaki kararlan kesin olduğundan vazife ve selâhiyetleri sona eren Yüksek Adalet Divanı üyeleri hazır bulunmadılar. Sâdece Egesel ve Yardımcıları ile Güryay, evvela Bayarınkinden başlıyarak odaları teker teker dolaştılar. Kararların tefhimini, bu sefer Güryay yapmaktaydı.

Bayar, karan mûtadı şekilde sükûnet ve soğukkanlılıkla dinledi. Etrafındaki Refik Koral tana ve diğer iki hükümlüye başını ağır ağır çevirip baktıktan sonra, tek hissi emare olan gözlerindeki yaşı gizlemek için başını öne eğdi. Ölümün eşiğinden tatlı hayata yeniden dönen diğer 11 düşük, belirli şeklide sevindiler. Çoğu ağlamağa başladı. En fazla taşkınlık gösteren, irikıyım aksak Agâh Erozan oldu:

"- Allah razı olsun, payidar ve berhüdar olsunlar" şeklinde olanca gücüyle haykırdı.

Geriye kalanlar ise dövünürcesine, suçun tamamiyle Menderes ve Bayarda bulunduğu ve kendilerini de felâkete sürükleyenin onlar olduğu mânasına gelen sözler sarfettiler. M.B.K. nin kararının tümü okunduğundan, 12 hükümlü, Menderes ile Zorlu ve Polatkanın ölüm cezalarının infaz edilip edilmediğini merak ettilerse de, ne Güryaydan, ne de Egesel ve Yardımcılarından bilgi edinebildiler. İdamdan kurtulan 12 hükümlü de, M.B.K. kararının tefhiminden sonra, İmralı Cezaevinin müebbet hapla hükümlülerine tahsis olunan bölümüne, 31 ideal arkadaşlarının yanına alındılar. Bayar yolda sıkı tembihli gardiyan ve muhafızlardan infazların yapılıp yapılmadığı hakkında lâf koparmağa çalıştıysa da, her defasında mutlak bir sükût duvarına çarptı.

12 mahkûm köyüne sahip İmralı, İstanbula 33, Mudanyaya 16, Karacabeye ise 7 mil mesafededir. İklimi sert, toprağı münbittir. İnfaz sistemimize göre, 43 düşüğün mahkûmiyetlerinin birinci devresi olarak ilk sekiz aylarını her türlü ihtilâttan menedilmiş vaziyette münferit hücrelerde geçirmeleri gerekmektedir. Müteakip kısımda da, yâni ikinci devrede, iyi halleri görüldüğü takdirde, koğuşlarda müştereken kalabileceklerdir. Müebbet hapis hükümlüleri için, nisbeten daha hafif şartları ihtiva eden üçüncü devre yoktur. Ancak, İmralı Cezaevinde müebbet hapis hükümlülerine uyacak tesisat bulunmadığından, şimdilik hepsi iki katlı yeni binada ve iki koğuşta kalmaktadırlar. 8 yataklık küçük koğuşa ise, Bayar ve Koraltan gibi yaşlılar konulmuştur. Diğerleri sağ tarafa isabet eden büyük koğuşa yerleştirilmişlerdir. Alt katta yemekhane bulunmaktadır. Düşükler, cumartesi günü öğleyin ilk mönü olarak, kuru fasulya ile bulgur pilâvı ve üzüm hoşafı yemişlerdir. Cuma gecesini, Yassıadadan verilen komanyalarla idare etmişlerdir. Günde dört lira verip, memur tabldotuna dahil olunabilmektedir. İçtikleri su da, İmralı adasında çıkmaktadır ve adı Güvercinliktir. 43 düşüğün muhafazasıyla, bir subay kumandasındaki 40 jandarma eri görevlendirilmiştir.

Diğerleri

Yassıada hükümlüleri şimdilik, günde üç defa, saat 9, 18 ve 17.30'da olmak üzere 30-45 dakikalık havalanma ve gezinti için bahçeye çıkarılmaktadırlar.

Ziyaret İmkânları mahduttur ve ancak Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Umum Müdürlüğünün hazırlıyacağı özel talimatnameye göre mümkün olacaktır. Özel talimatname hazırlanmış, fakat İstanbul Savcılığına henüz gelmemiştir. Muayyen mevzularda ve zaruri olan Ziyaretlere izin verileceği zannedilmektedir.

Esasen İmrahya tek vasıta, İstanbul - Mudanya seferini yapmakta olan Denizcilik Bankası yolcu vapurlarıdır ve haftada ancak bir defa, o da perşembeleri beş saat arayla gidişte ve dönüşte uğramaktadır. Fakat havalar bozduğundan, yolcu vapurları için geçen haftadan itibaren İmralı uğrağı iptal olunmuştur. İmralı Cezaevinin kendi deniz taşıt vasıtaları, insan nakliyatında değil, sadece ikmal işlerinde kulanılmaktadır.

Müebbet hapis hükmü giyenlerin dışındakiler, bitirdiğimiz haftanın başındaki salı günü, tâdil edilip mükemmelleştirilen Kayseri ve Adana Bölge Cezaevlerine sevkedildiler. Nakliye harekâtı Kara. Kava ve Deniz Kuvvetlerimizin hayranlık verici bir titizlik ve ciddiyetle plânlanmış işbirliği neticesinde bir gündüz zarfında tamamlandı. Refakatlerinde birer muhafız bulunan hükümlüler, liman savunma botlarıyla Yassıadadan Yeşilyurt iskelesine getirildiler. Oradan Yeşilköy Askeri Hava Alanına aktarılarak uçaklarlar Kayseri ve Adanaya yollandılar. Nakliye harekâtı bölgesi, 10 metreye bir Sten veya Thompson makine tabancalı er dikilmek suretiyle, içeriye veya dışarıya kus uçurtmamacasına kordon altına alındı. Kordonun içi, asker! şahıslara bile yasak edilmişti. Sırf Kayseriye gidecek suçlu 207 milletvekili için, Bandırma ve Eskişehir Hava üslerinden 20 C-47 Dakota nakliye uçağı geldi. 20 nakliye uçağı 32 sefer yaparak, Kayseri ile İstanbul arasında 11 saat devam eden bir hava koridoru kurdular. Milletvekili olmayan 120 mahkûm da aynı şekilde Adanaya gönderildi. Uçak seyahatine tahammül edemiyecek derecede hasta sekiz kişi ise Cezaevi hastahanelerine yatırılmak üzere İstanbul Savcılığına teslim olundular.

Yüksek Adalet Divanı ve askeri makamlar, hükümlüler hakkındaki dosyalan normal merciler olan İstanbul ve Kayseri Savcılıklarına devredip görevlerini alınlarının akıyla sonuçlandırdılar. Dolmabahçedeki İrtibat Bürosu da fesholundu ve fedakâr vazifeliler. Silâhlı Kuvvetlerdeki asli görevlerinin başına hareket ettiler. İbret âbidesi Yassıada da en kısa zamanda eski haline getirilecek ve Askeri Denizcilik Okulu olarak yeniden hizmete girecektir.

Demokrasi tecrübemizin hazin, fakat, her dem kulaklara küpe olmağa fazlasıyla lâyık bir safhası, en aşağı zavallı kahramanları kadar milleti de yaralıyarak siyasi tarih kitaplarındaki yerini almak üzere böylece kapanmış bulunmaktadır.

Kongo

Mr. "H" nın ölümü

Geride kalan hafta pazarı pazartesiye bağlıyan gece yarısından sonra siyah Afrikanın karanlık ve hışırtılı gecesinde balta girmemiş ormanlar ve savanlar arasında biribirlerinden yüzlerce kilometre uzak radyo postaları kaşılıklı fısıldaşıp duruyorlardı: "dc-6b uçağından haberiniz var mı?" Cevap hep aynı idi: "Yok!" Ndola, . Leopoldville, Elizabethville, Kamina, Luluaburg hava alanlarının telsizleri hep bu dc-6b uçagını aramakta idiler.

Uçak gece yansından sonra Ndola hava alam kontrol kulesi ile telsiz temasına girmiş, inmek istediğini söylemiş, fakat sonra her nedense uzaklaşmış, karanlıklar içinde sır olmuştu.

Bir İsveç kumpanyası tarafından Birleşmiş-Milletlere kiralanan bu uçakta, çok önemli bir işi üzerine almış çok önemli bir kişi ve üç yardımcısı vardı: Birleşmiş-Milletler Teşkilâtı Genel Sekreteri Dag Hammarskjoeld, teşkilâtın Güvenlik Konseyi ve Siyasi İşler Dairesi Müdürü H. A. Wieschoff, Hammarskjoeld'un Özel Sekreteri William Ronallo ve hukuk ' işlerinde memur Wladimir Fabry. Bunlardan gayrı uçakta yolcu ve mürettebat olarak on kişi daha vardı.

Hammarskjeold'un Kuzey Rodezyada beklendiği Ndola hava alanında, şafak sökerken projektörler söndü. Dünyanın dört yanına haberler ulaştı: Milletlerarası teşkilâtın 1 no'lu adamı kaybolmuştu! Zihinlerde derhal bir paralel hâsıl oldu: Hemen

Dag Hammarskjoeld
Esrarengiz ölüm,

günü gününe 13 yıl evvel, 17 Eylül 1948 de yine Birleşmiş-Milletlerin Filistin arabulucusu ve yine İsveçli Kont Bernadotte tethişçi kurşunlarıyla can vermişti!..

Nereye gidiyordu?

Hâdiseyi ve menşeini hikâye için Kongo kazanım tekrar uzun uzadıya karıştırmaya lüzum yoktur. AKİS'in daha geçenki sayısında, yine bu sütunlarda bundan bahşedilmiş, Kongo kazanında pişen aşın meyanesi gelmek üzere olduğu, ancak bu kazanın bir yerinden, Kongonun altı eyaletinden biri olan Katangadan su sızdığı kaybedilmişti. Katangalılar, daha kısa ve doğrusu kendisini Katanga Cumhurbaşkanı sayan Çombe nam zenci-ki Lumumbanın katlinden de birinci derecede mesuldur-Leopoldville'de kurulan merkezi hükümeti bir türlü tanımak istememiş ve Kongonun birliğiyle ilgili olarak alınan Güvenlik Konseyi kararlarını da hiçe saymıştır.

Kongonun birliği mülâhazası ile hareket eden Güvenlik Konseyinin 12 Şubat tarihli kararında bilhassa Katangadaki her türlü sömürgeci faaliyetine son verilmesi, bunun için de asker! ve sivil Avrupalı müşavirlerin uzaklaştırılması, bu yolda gerekirse Birleşmiş-Milletler kuvvetlerinin zor kullanmaları isteniyordu. Çombe öylesine ayak sürümüş, işleri öylesine savsaklamıştır ki, nihayet bu zor kullanma yetkisi 'emrivaki haline gelmiş ve "Mavi Migferliler" harekete geçmişlerdir.

Birleşmiş-Milletler kuvvetlerinin harekete geçmesi, bir kısım müşahitlerin iddia ettikleri gibi işgüzarlıktan veya hissi sebeplerden ileri gelmiştir denemez. Mavi Miğferliler, öte yandan Leopoldville merkez! hükümetinin Çombe üzerine sevkettiği kuvvetlerle Katangalı kuvvetler arasına girmek suretile hakiki bir iç harbi önlemişlerdir veya önlemek istemişlerdir. Ancak, Avrupalı subayların kumandasında hareket eden 12 bin kişilik Katanga ordusu ile uğraşmak kolay olmamıştır. Şurada burada Mavi Miğferliler enikonu hırpalanmışlardır. Zira hem mevcutları zayıf, hem de silâhları noksandır ve meselâ hava desteğinden faydalanamamışlardır. Sebep: Mavi Miğferlilerin uçakları yoktur. Halbuki Katanga kuvvetlerinin kendi uçakları olduğu gibi, Kuzey Rodezyadan da bu sahada yardım almışlardır. Dag Hammarskjoeld'un harcanmış olması da bu eşitsizliğin neticelerinden biri gibi görünmektedir. Hammarskjoeld bir havacılık kumpanyasından kiralanmış olan sivil bir uçakla Kuzey Rodezyaya, oraya iltica etmiş olan Çombe ile ateş kesilmesini görüşmeye ve zenci lideri ikna etmeye gidiyordu. Filhakika Çombe, Elizabethville'de tutunamıyarak Kuzey Rodezyadaki dostlarına sığınmıştı. Katanganın mekezi olan Ellzabethville Birleşmiş-Milletler kuvvetlerinin eline geçmiş bulunuyordu.

Kaza mı cinayet mi?

Uçak kazaları günümüzde görülmemiş şeyler değildir. Karanlık

bir gecede, belki yolu pek iyi bilmeyen bir pilotun idaresinde, bir uçağın şu veya bu teknik arızadan dolayı düşmesi, parçalanması elbette Ki ilk akla gelendir. Nitekim Katangalılar ile onların dostu olan Kuzey Rodezya sömürgecileri de ilk andan itlbaran bunu iddia etmişler, pilotun acemi olabileceğini, inmek istediği halde Ndolaya inemediğini ileri sürmüşlerdir. Hadise tahkik konusu olmuştur. Fakat nasıl, ne şartlar altında? Zira Hammarskjoeld'un uçağının enkazı Kuzey Rodezya topraklarında bulunmuştur. İlk izler ve delillerin de yine Çombenin dostları tarafından ele geçirilmiş olacağından şüphe yoktur.

Kaza mı, cinayet mi? Buna ilk andan itibaren Nehru ve Truman cinayet deyip kestiler. Beyaz Saray, bu konuda basına intikal eden haberlerden "çok farklı" malûmata sahip olduğunu açıkladı. Birleşik Arap Cumhuriyeti basını müttefikan Hammarskjeold'un "emperyalistlerin kurbanı" olduğunu ifade etmektedir. Nihayet Moskova Radyosunun yorumcusu, cinayetten şüphe edüemiyeceği üzerinde durmaktadır.

Bir uçak her hangi bir teknik sebepten ötürü kazaya uğrayabilir. Fakat bu uçakta Hammarskjoeld varsa, yâni birçok özel menfaatleri kırmak suretile Kongonun birliğini sağlamaya hemen hemen muvaffak olmuş bir adam varsa, bu adam, bu birliğe mani olan son mukavemeti kırmak için yola çıkmışsa ve bu mukavemetin kırılmasını asla arzu etmeyen bir memlekete gitmekteyse, o zaman mülahazat hanesini geniş tutmaya herkesin hakkı vardır.

Genel Sekreter, gündüz hareket etmesi gerekirken, niçin geceyi beklemiştir? Buna cevap verildi: Hammarskjeold Katanganın ve ona yardım edenlerin emrinde çalışan tepkili av uçaklarına görünmemek istiyordu. Nitekim bu tepkili av uçaklarından biri aynı gün Birleşmiş-Milletlerin Elizabethville'deki karargâhına hücum etmiştir.

Uçağı Birleşmiş-Mllletlere kiralamış olan "Transair" kumpanyası, uçakta hiç bir arıza olmadığım, bütün donatımının tamam olduğunu ve ondört saat uçuşa yetecek yakıtı bulunduğunu bildirmiştir.

Kazadan çok ağır yaralı olarak kurtulan ve Hammarskjeold'un muhafazasına memur Amerikalı çavuş Harry Julian, havada iken patlamalar olduğunu ifade edebilmiş ve bu beyan yerde vazifeli bir komiser tarafından teyid edilmiştir.

Beyaz Sarayın elinde bulunduğunu bildirdiği "farklı malûmat" nedir?

Bütün bunlar ve daha sıralanabilecek birçok sual ve müşahade Genel Sekreterin ölümünü esrarlı kılmaktadır.

Şimdi ne olacak?

Dag Hammarskjoeld ölümü ile Kongo meselesini yüzüstü ve Birleşmiş-Milletler teşkilatının 4000 kişilik memur kadrosunu başsız bırakmıştır.

Hâdiseden sonra Birleşmiş-Milletlerin Avrupa bürosu müdürü Pierre Spinelli ile Kongodaki sivil harekat şefi Mahmut Kiyari derhal Kuzey Katangaya hareket etmişlerdir. Spinelli tahkikat işiyle ulaşacaktır. Kiyari ise, Çombe ile muvakkat bir "ateş kes" anlaşmasına varmış ve fiilen de Katangada ateş kesilmiştir. Fakat bu ne zamana kadar devam edecek ve Çombenin ayrılık ihtiraslarını ne dereceye kadar önleyecektir? Çombe Birleşmiş-Milletlere gönderdiği bir mektupta Katanganın ayrı bir ülke halinde yaşamalı iddiasından hiç bir şeyin değişmemiş olduğunu belirtmektedir. Diğer taraftan Sovyet Rusya ve Gana gibi ülkeler daha şimdiden, Katangada ateş kesilmesine muarız olduklarını, birleştirme işinin bir an evvel bitirilmesine taraftar olduklarım söylemektedirler. Nitekim Birleşmiş-Milletler kuvvetleri de şimdi -çok geç uçaklarla takviye edilmektedir. Leopoldville merkezî hükümetinin tutumu ne olacaktır?

Bu, Kongodaki durumdur. Birleşmiş-Milletlere gelince, Hammarsk--joeld'un ölümü haberi alındığı gün Genel Kurul 16. oturum dönemine başlamakta idi. İlk iş bir başkan seçmekti. Tunuslu Münci Selim seçildi. Fakat Genel Sekreterin idari vazifelerini kim deruhte edecekti? Muhakkak ki Hammarskjeold'un ölümü Sovyetlerin milletlerarası teşkilatın organlarında yapılmasını istedikleri değişiklik meselesini otomatik olarak tazelemişti. Sovyetler bir yıldan beri Dag Hammarskjoeld'a musallat olmuşlar, istifasını isteyip duruyorlardı. Bundan evvelki Genel Sekreter Trygve Lie'ye musallat oldukları gibi...

Sovyetler, Kongoda "emperyalistler "in tarafım tuttuğunu iddia ettikleri Hammarskjoeld'un istifasını istemekle de yetinmiyor, Genel Sekreterliğin üç kişilik bir heyete havale edilmesini de ileri sürüyorlardı. Buna göre biri Batılılardan, biri komünistlerden, üçüncüsü de tarafsızlardan alınacak bu üç kişiden her biri, veto hakkına sahip olacaktı. Teşkilatı büsbütün mefluç kılmak için bundan daha iyi bir yol düşünülemez. Batılılar ve hattâ tarafsızlardan bir kısmı buna razı değildir.

Böyle bir hava içinde Genel Kurul Başkan, Başkan yardımcıları ve komisyonlar başkanlarını fazla münakaşa etmeden seçti. Bu suretle Başkanlık Divanı meydana çıkınca, muvakkat gündemin tanzimine koyulundu. Gündemde şimdiden silâhsızlanma, Kore, atmosferde sulh, Afrikaya yardım, Filistin mültecileri, Umman, Angola, Cezayir, Tibet, Macaristan ve sömürgecilik gibi meseleler yer almıştır. Bu arada kaybedilen iki sürprizi şöyle hulâsa etmek mümkündür: Birleşik Amerika komünist Çin meselesinin müzakeresine itiraz etmedi. Sovyet Rusya ise nükleer denemeler meselesinin ayır bir madde olarak gündeme girmesine rıza göstermedi. Bunun umumi silâhsızlanma bahsinde görüşülmesini istedi. Fakat sonunda nükleer denemeler de gündeme alındı.

İki görüşme, bir anlaşma

Kongo meselesi, Dag Hammarskjoeld'un ölümü ile dramatik bir safhaya girmeden evvel. Genel Kurul 16. dönemine başlıca iki meselenin hakim olacağı biliniyordu: Berlin ve Almanya meselesi ile silâhsızlanma.

Gerçi Berlin doğrudan doğruya ve henüz Milletlerarası teşkilâta intikal etmiş değildi. Fakat bu hususta tasarılar olduğu gibi, Birleşik Amerika Dışişleri Bakanı Dean Rusk ile Sovyet Rusya Dışişleri Bakanı André Gromikonun Genel Kurul toplantısından faydalanarak, bu toplantının gölgesinde konuşmaları kararlaştırılmıştı. Batılı Dışişleri Bakanlarının toplantısından sonra Rusk, Gromiko ile görüştü. Hattâ bu görüşmeler hayli uzadı da. Ancak, ne gibi bir neticeye varıldığı veya ne gibi bir neticeye varılabileceğine dâir bir görüş birliği sağlanıp sağlanmadığı anlaşılamadı. Konuşmalarda gizlilik tamdı.

Buna mukabil, Sovyetlerin nükleer denemelere tekrar başlamalarından sonra bütün mâna ve muhtevasını kaybetmiş gibi görünen silâhsızlanma hazırlık görüşmelerinde McCloy ile Zorin gayet yuvarlak ifadelerle açıklanan bir prensip anlaşmasına varıverdiler. Gelecekteki silâhsızlanma müzakerelerinin ne gibi bir heyet, bir organ, bir konferans tarafından ele alınacağı, ele alınması lâzımgeldiği bahsinde ihtilaf olduğu gibi ortadadır. Yalnız silâhsızlanmanın ilk prensiplerinin vâzediliş şeklinden ve bu hususta varılan anlaşmadan şimdi Sovyetlerin hakiki kontrol altında silâhsızlanmaya yanaştıkları intibaı hasıl oldu. Başkan Kennedy, belki bu satırların okunacağı saatlerde Birleşmiş-Milletler Genel Kuruluna sunacağı sulh planında bu prensiplerden geniş ölçüde faydalanacaktır.

Almanya

Seçimler

17 Eylül pazar günü Batı Almanyada yapılan umumi seçimlerde, memleketi 12 yıldan beri idare eden yaşlı Şansölye Adenauer"in partisi Hıristiyan Demokratlar mutlak çoğunluğu elden kaçırdılar. Adenauer'in partisi bundan evvelki 1957 seçimlerinde 270 milletvekilliği sağlamıştı, bu seçimde ise bu rakam 241'e indi. Ana muhalefet partisi olan Sosyal-Demokratlar ise üyeliklerini 169 dan 190'a yükselttiler. Liberal Parti 41 üyelikten 66 üyeliği sıçrayarak, bundan böyle kurulacak her hükümet kombinezonunda hakem durumuna girdi.

Willy Brandt
Ha gayret

Seçim neticesinde ekserisi müfrit olan sağcı partilerin eridiği görüldü. Fakat bunlardan kaçan oyların Adenauer'e değil de diğer iki büyük partiye aktığı anlaşıldı.

Dr. Adenauer başarısızlığı izah ederken, Sosyal -Demokratlarla bir koalisyona asla taraftar olmadığını açıkça belirtti. Buna mukabil, bir kere de 953 de tercübe edildiği gibi Liberallerle uzlaşmak ihtimaline açık kapı bırakıyordu. Diğer taraftan Şansölyenin bir azınlık hükümetine de taraftar olmadığı anlaşılmaktadır.

Sosyalistlerin adayı Willy Brandt Hıristiyan -Demokratlarla bir uzlaşmaya, hattâ bir milli birlik hükümetine meyyal görünmektedir. Fakat Liberallerin, doktrin mülâhazası ile Sosyalistlerin bulundukları 'bir kabineye ayak atmıyacakları muhakkaktır. O halde?

Büyük manevralar

Hür Demokrat adını alan Liberallerin Hıristiyan-Demokratlarla bir koalisyona taraftar olmakla beraber kabinenin başında "Müthiş İhtiyar" ın, yâni 85 yaşını aşmış bulunan Şansölye Adenauer'in kalmasına tahammülleri olmadığı, artık yerini Ludwig Erhard'a bırakmasını istedikleri, hattâ hükümete iştirak için bunu ön şart olarak ileri sürdükleri bilinmektedir. Başbakan Adenauer ise durumu dış siyaset çerçevesi içinde mütalâa etmekte, kendi kurduğu ve 12 senedir yürüttüğü dış siyaseti, bu muhataralı günlerde yine ancak kendisinin yürütebileceği kanaatindedir. Yarın öbür gün Kennedy ile kim konuşabilecek, kim meselâ Krutçefe göğüs gerebilecek tir? İhtiyar Şansölye böyle düşünmekte ve görünüşe göre bunu etrafına da kabul ettirmektedir. Nitekim partisi Şansölyeyi yeni hükümeti kurmak hususunda faaliyete geçmeye dâvet etmiş bulunmaktadır.

Adenauer taraftarları bunu kabul ettirmek için el altından tâvizlerde de bulunuyorlar. Meselâ, hele bir şu karışık günler geçsin, bilemediniz bir yıl kadar, ondan sonra Adenauer hükümetin başından çekilir diyorlar. Savunma Bakanı Strauss'un perşembe günkü nutku bunu ifade etmektedir.

Fakat öte yandan Adenauer de büyük çaplı manevralardan geri kalmıyor. İlk ağızda Sosyalistlerle koalisyon fikrini reddettiği halde, Liberallerle pazarlık kızışınca, gidip Sosyal-Demokrat liderlerle konuşması, "gerekirse onlarla işbirliği yaparım" mânasını ve Liberallere karşı bir tehdit mahiyetini taşımıyor mu?

Fakat bu manevralar ne netice verirse versin, son seçimlerin Adenauer devrini kapattığı veya en azdan sonun başlangıcını teşkil ettiği şüphesizdir.

TİYATRO

Atina

İlk temsil

Atinalılar Devlet Tiyatrosunun -hattâ ciddi bir Türk tiyatro topluluğunun- başkentlerinde ilk defa vereceği bir temsile akşam saat 9'da dâvetliydiler. Evet, "dâvetli" idiler, çünkü Yunan Dışişleri Bakanlığı Atmadaki bütün masraflarım -tiyatro kirasını, figürasyon, orkestra, reklâm, sanatçıların otel vs. masraflarını- üzerine aldığı temsillere kimlerin çağrılacağının tesbitini Atina Büyükelçiliğimize bırakmak nezaketini göstermişti. Büyükelçiliğimiz de bu temsillere yerli ve yabancı , bütün basını, kordiplomatiği, Yunan hükümet ricalini, Dışişleri ve Milli Eğitim Bakanlıkları ileri gelenlerini ve sanat çevrelerinin tanınmış elmalarını dâvet etmeyi vazife bilmiş ti. Böylece, Atinanın en işlek caddesi Üzerinde asansörle çıkılan ve her katında ayrı bir sinema veya tiyatro bulunan bir binanın en üst katındaki 1400 kişilik mükemmel Rex Tiyatrosunun hemen bütün parteri dâvetlilere ayrılmış pek az bilet satışa çıkarılmıştı. Satışa çıkarılan biletler tabii bir günde kapışılmış, temsillerimizi görmek isteyen birçok Atinalılar yer bulamamışlardı.

Buna rağmen ilk temsil akşamı, Devlet Tiyatrosu idarecileri salonda boş yerler kalmasından korkuyorlardı. Çünkü bazı dâvetlilerin, son dakikada çıkan bir engel yüzünden gelmedikleri çok görülmüştü. Fakat 9'a çeyrek kala seyirci -ve dâvetli - akını başladı. Rex Tiyatrosuna asansörle çıkıldığı için bu akın parça parça geliyordu. Bu yüzden temsile biraz geç başlamak gerekli oldu. Gelenler arasında ünlü gazetecilerden Spiro Melas ile Paleologos, münekkitlerden Mamakis ile Terzakis, yıllardanberi Oidipus rolünü oynamakla ün salmış Minotis, Dışişleri Bakanı Averof, Devlet Bakam Çaços, Milli Eğitim Bakanı Voyatzis de vardı.

Salon 9'u çeyrek geçe tıklım tıklım olmuştu. Muzenidis sahneden öfkeli öfkeli telefon ediyor, artık perdeyi açtıracağım bildiriyordu. Hava oldukça sıcaktı. Soğukhava tertibatı işletildiği halde seyirciler mavi, kırmızı ve beyaz renkli program bro-, şürüyle yelpazeleniyorlardı. Nihayet perde açıldı. Nevit Kodallının tesirli müziği yükselirken figüranlar orkestra deliğinden. Kral Oidipua'un sarayı önündeki merdivenlere doğru tırmanmaya başladılar...

Hâdise, evvelki haftanın sonlarında cumartesi akşamı cereyan ediyordu.

Türk "Oldipus"u

Galon, birden, derin bir sessizliğe gömülmüştü. Atinalılar öz malları saydıkları eski Yunan tragedyasının en çetin eserini Türklerin nasıl oynıyacaklarını merakla, dikkatle seyretmeğe başladılar. Bir kelime türkçe bilmiyen, buna karşılık Sophokles'in eserini ezbere bilen Atinalı seyirciler her hareketi, her jesti, her repliği, hattâ her tonu âdeta nefes almadan takibediyorlardı. Bunu çıt çıkmayan salonun, her an biraz daha büyüyensusuşundan anlamak güç değildi.

Cüneyt Gökçer, mustarip halkın şikâyetlerini dinlemek için sarayın önüne ilk çıktığı zaman bütün gözler onun üzerindedi. Bu gözler temsil boyunca, onu bir ân terketmedi. Bu Yunan dekoru içinde. Yunan kostümüyle, Atinada, Oidipus'u oynamak

için kargılarına çıkan ilk Türk aktörü, sıcak sesi, eski Yunan heykellerini andıran kusursuz vücut yapısı ve üzerinden krallık akan her haliyle üstün bir sanatçı olduğunu belli ediyordu. Ama Oidipus'un o kara alınyazısıyla giriştiği korkunç savaşı, o savaşı kaybettiği zaman, gözlerini kör edecek kadar kendini kaptırdığı, o yaman acıyı dile getirebilecek, gerçekten yaşıyabilecek miydi?

Atinalılar, daha piyesin sonu gelmeden, Oidipus'un gerçeği öğrenmek, felaketini hazırlamak pahasına da olsa öğrenmek için çırpındığı, sonra Tiresias'la, Kreon'la, İokaste ile tartıştığı sahnelerde bu soruyu çözmüşlerdi. Yeşil bir yelpaze gibi açılıp kapanan ve kendilerini hayretten hayrete düşüren, o Koroya mı, düne kadar peçe arkasında hayal etmeğe alıştıkları Türk kadınının rahat ve duygulu bir oyunla canlandırdığı İokaste'ye mi, mitologyadan sahneye fırlamış hissini veren Tiresias'a mı, yoksa karşılarında Sophokles'in en ünlü kahramanını, derin bir beşerilikle canlandıran bu umulmaz Oldipus'a mı hayran olacaklarını şaşırmış gibiydiler. Nihayet Oidipus kanlı gözleriyle önlerinde yere serilip yüreğini dağlayan alevi yaralı bir aslan gibi soluyarak haykırdığı zaman bu hayranlık kendim dana fazla tutamadı, bir alkış tufanı halinde açığa vurdu. Bilhassa tragedyalarda temsil bitmeden ve perde kapanmadan alkışlama âdetleri olmayan Atinalılara, Cüneyt Gökçelin o geceki harikulâde oyunu, bu geleneği unutturmuştu. Oyun durmuş, alkış gittikçe kuvvetlenerek devam ediyordu. Bu alkış belki dakikalarca sürdü ve Türk tiyatrosunun Atinada verdiği ilk temsilin kaderini tâyin etmiş oldu.

Temsilden sonra

"Kral Oidipus "un seçkin sanatçılarını ve seyircilerini Türkiyenin Atina Büyükelçisi Adnan Kural ve pek zarif eşi, temsilden sonra, bir supeye dâvet etmişlerdi. "Paydossun Atinada Yunanca temsilinden ve rahmetli Ruşen Eşref Ünaydındanbari Atina elçiliğimiz bu kadar geniş bir sanatçı ve sanatsever topluluğunu salonlarında belki ilk defa topluyordu.

O gece Cüneyt Gökçere ve tiyatromuza bütün Atina en büyük iltifatları esirgemedi. Birçoğu için Türk Tiyatrosu meçhullerle dolu bir kapalı kutudan farksızdı, birçoğu için ise. gecikmiş ve geri kalmış bir çaba.. Bazı Atinalılar da temsilimize -samimiyetle itiraf ettikleri gibi- Türklerin trajedi oynamıya kalkışmalarına gülümsemek için gelmişler ve tiyatrodan çıkarken böyle düşünmüş olduklarından dolayı utanmışlardı.

Diyorlardı ki, Türk tiyatrosunun Atinaya ilk gelişinde bir Yunan tragedyası ile temsil vermesi büyük cesarettir, çok iddialı ve tehlikeli bir teşebbüstür. O kadar ki, Avrupa tiyatrolarının bile kolay kolay göze alamıyacakları bir teşebbüs... Ama Türkler Atinalılara bu alandaki büyük kaabiliyetlerini ve Cüneyt Gökçerle milletlerarası değerde bir trajedi sanatçısına sahip olduklarım isbat etmişler, bütün tereddütleri gidermişler, onları fethetmişlerdir. Yunanistanda bugün o çapta bir sanatçı yoktur.

Bütün bu söylenenlerin aşırı bir misafirseverlik ve nezaket sözleri olmadığım iki gün sonra Atina basınını kaplayan övgü dolu yazılar gösterdi. Oidipus temsilinin tesirleri öylesine müspet, öylesine derin olmuş, komşularımızı öylesine tatmin etmişti ki, tiyatro münekkitleri bir yana, Yunan basınının en ünlü imzaları hâdiseyi başyazı ve fıkra sütunlarına aksettirmekten kendilerini alamamışlardı.

Ayrı ayrı üzerinde durulması gereken ve tam tercümelerinin memleketimiz efkârına duyurulmasında fayda olan bu yazıların özeti şudur: "Bir kere daha anlaşılmıştır ki, milletler arasındaki dostluğu, yakınlığı, anlayış zihniyetini sanat ve kültür münasebetlerinden, alışverişinden daha iyi besleyecek, geliştirecek bir vasıta yoktur. Top oyunuyla ve ayaklar vasıtasıyla girişilen denemelerin iflâs ettiği yerde sanat yoluyla, kafalara ve ruhlara hitabederek girişilen ilk deneme muvaffak olmuştur."

Bu geniş neşriyat, Yunan Dışişleri Bakanlığı ile Devlet Tiyatromuzun ortaklaşa harcadıkları gayretlerin boşa gitmediğini göstermektedir. Atina Devlet Tiyatrosu, Ankara Devlet Tiyatrosunun ziyaretini iade ettiği zaman bu gerçek daha iyi anlaşılacaktır.

"Midasın Kulakları"

"Kral Oidipus"un uyandırdığı müsbet yankılar ikinci temsilimizde de salonu kolayca doldurdu. Ama Güngör Dilmenin "Midasın Kulakları" için başka bir handikap vardı:

Atina sahnesinde türk sanatçıları

Sanat elçileri

Türkçe bilmeyen bir seyirci topluluğuna, konusunu bile bilmedikleri bir yeni piyes dinletilecekti. Vakıa programda eserin bir özeti -sahne sahneverilmişti ama, bununla yetinmek doğru olmıyacaktı. Muzenidis'in tavsiyesi üzerine, temsilden önce, perde önüne çıkan bir Yunanlı aktör, seyircilere eserin konusunu Yunanca anlattı.

"Midasın Kulakları" Ankarada Oda Tiyatrosunun minicik sahnesine göre düzenlenmişti. Atinada ilk olarak büyük bir sahnede, büyük bir salon önünde oynandı. Dekorun yenibaştan ele alınmış olması, rejide bazı değişikliklere gidilmesi, eserin yadırganmadan seyredilmesini sağlamıya yetmişti. Atinalılar ikinci temsilde de perde kapanmadan, Midasın berberi rolünde büyük başarı gösteren Bozkurt Kuruçu uzun uzun alkışladılar. Frikya Kralı Midasın genç bir Türk yazarı tarafından sahneye çıkarılan masalını severek, beğenerek seyrettiler. "Midasın Kulakları"nın Batı dillerinden birine tercümesi yaptırılmış ve bastırılmış olsaydı, tiyatro yazarlarımızı yabancı sanat çevrelerine tanıtma yolunda Paris turnesindenberi girişilen teşebbüs ÇOK daha iyi bir sekilde devam ettirilmiş olacaktı Ama o işi de mi Devlet Tiyatrosundan bekliyeceğiz ?

Şimdi bütün Atina basım "Kral Oidipus"la "Midasın Kulaklarından bahsetmektedir. Paris ve Kıbrıstan sonra Atinadan yükselen bu güze) yankılar tiyatromuza verilen emeklerin boşa gitmemiş olduğunu gösterdiği kadar, memleketimizi dışarıya tanıtma bakımından, ondan, ne geniş ölçüde faydalanabileceğimizi de anlatmış olmaktadır.

Devlet Tiyatrosu Atinada

Atina temsilleri dolayısıyla "Kral Oidipus" ve "Midas'ın Kulakları" yeni mevsimin ilk eserleri arasında, Ankarada yeniden provaya konulmuş» tu. Hattâ figüranları ve korosuyla hayli reji incelikleri olan "Kral Oidipus"un, mizansen bakımından eski düzenini korumak için rejisör Takis Muzenidis, üç günlüğüne, Atinadan gelmiş ve provaları idare etmişti. Ama bu kâfi değildi. Eseri Atinada oynıyacak sanatçılar, 13 Eylülde Atinada olacaklar ve temsil tarihi olan 16 Eylüle kadar orada da geceli gündüzlü gene prova yapacaklardı.

Devlet Tiyatrosunun Genel Müdürü ve "Oidipus"un baş aktörü Cüneyt Gökçer, sanatçılardan bir gün önce Atinaya hareket etti. Maksadı provalara başlamadan önce bir basın toplantısı yapmak, Yunan Hariciyesinin nâzik dâveti üzerine verecekleri temsillerin iki dost memleket arasındaki sanat münasebetleri bakımından önemini belirtmek ve yaklaşan temsiller üzerine Atinalıların dikkat ve ilgisini çekmekti.

Cüneyt Gökçer Atina hava meydanına indiği zaman kendisini Yunan Hariciyesinin temsilcisi karşıladı. Yanında rejisör Takis Muzen'dis vardı. Onun yanında Yunan Sahne Sanat--ıları Cemiyetinin Umumi Kâtibi bulunuyordu. Atina Basın Ataşemizle yardımcısı da Devlet Tiyatrosu Genel Müdürünü karşılamıya gelmişler»

di. Ama ortada Büyükelçiliğimizden kimsecikler yoktu. Halbuki Atina temsilleri için Atinada, Yunan diliyle bastırılan programın başına Atatürkün su sözleri, iri puntolarla hem türkçe, hem yunanca olarak konulmuştu: "Hepiniz mebus olabilirsiniz, vekil olabilirsiniz, hattâ reisicumhur olabilirsiniz, fakat sanatkâr olamazsınız. Hayatlarım büyük bir sanata vakfeden bu çocukları sevelim"!..

Basın toplantısı

Cüneyt Gökçer, Atmaya indikten birkaç saat sonra, Basın Ataşeliğimizde, kalabalık bir basın toplantısı yaptı. Atinanın bütün günlük gazeteleri, büyük dergileri sanat yazarlarını bu toplantıya göndermişlerdi.

Cüneyt Gökçer Yunan gazetecilerine iki memleket arasındaki dostluk münasebetlerinde tiyatronun oynıyacağı rolü, tiyatronun, ayrı ayrı duygu ve düşüncedeki insanları bir tek duygu ve düşünce etrafında toplamaktaki birleştirici sihrini pek güzel anlattı. Türkiye ile Yunanistan arasındaki ciddi sanat işbirliği yeni değildi. Yıllarca önce, "Güzel Hele» na"yı sahneye koymak icabedince, bu işin Takis Muzenidis'e verilmesiyle başlamıştı. Birçok Yunan trupları da İstanbulu ziyaret etmişlerdi. Bu sefer Türk Devlet Tiyatrosu, ilk defa olarak, Atinaya geliyordu. Aynı dostluk duygularıyla karşılanacağından emindi.

Devlet Tiyatrosu Genel Müdürünün konuşmasını Yunanlı gazetecilere, toplantıya katılmış olan Takis Muzenidis tercüme etti, onlara yakından tanıdığı Türk tiyatrosu ve sanatçıları hakkında geniş bilgi de verdi. Bu arada bir gazeteci, Cüneyt Gökçerden, Yunan klâsiklerini Türk seyircisinin sevip sevmediğini, bu eserlerin halk hoşlandığı için mi, yoksa bir Devlet Tiyatrosu repertuvarında yer alması gerektiği için mi oynandığım sordu. Gökçer buna en doğru cevabı verdi:

"— Her iki sebep de vârittir. Çünkü eski Yunan eserleri seyirci için olduğu kadar aktörler için de iyi bit mekteptir. Ama Kral Oidipus'un, bir mevsim içinde, yüzkırk defa üstüste oynanmış olması, Türk seyircisinin antik drama olan sevgisini göstermeğe yeter, sanırım. Kaldı ki Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Tercüme Bürosu, eski Yunan edebiyatının, felsefesinin, tarihinin, tiyatrosunun en önemli eserlerini dilimize çevirterek yayınlamıştır. Sayısı yüze yaklaşan bu eserlerin kısa zamanda ikinci. üçüncü baskılarının yapılması da gördükleri geniş ilgiyi belirtmektedir."

Basın toplantısından sonra Cüneyt Gökçerin ilk işi, Ankaraya bir telgraf çekerek, Milli Eğitim Bakanından Yunan klasiklerinden bir takımın, temsiller sırasında tiyatronun fuayyesinde teshir edilmek ve sonra Yunan Milli Kütüphanesine hediye edilmek üzere uçakla gönderilmesini rica etmek oldu,

Muzenidis "Bey"

Ertesi günü, Türk Hava Yollarının özel bir uçağı ile Atinaya gelen Devlet Tiyatrosu sanatçıları, hava meydanında törenle karşılandılar. Dâvet sahibi Yunan Hariciyesinin temsilcisi, en kidemli kadın sanatçı olarak Muazzez Kurdoğluya bir çiçek buketi sundu. Foto muhabirleri durmadan resim çekiyorlardı. Bu arada, Basın Ataşeliğimiz mensuplarına, Büyükelçiliğimizden de bir temsilcinin katılmış olduğu görüldü...

Yunan Hariciyesi, Atina temsillerinde bulunmak üzere, bazı Türk gazetecilerini de dâvet etmişti. Bunlar arasında Sabri Esat Siyavuşgil ile Müşerref Hekimoğlu da vardı. Ama onların, mazeretleri dolayısıyla, gelemiyecekleri öğrenildi. Gelecekleri bilinen sâdece Burhan Arpad, Özdemir Nutku ve Atilla Savdı.

Daha arabalara binilip şehre hareket edilmeden Takis Muzenidis sanatçıları topladı, çalışma programını müjdeledi. Yemekten sonra, biraz dinlenilecek ve hemen provalara başlanacaktı. Bu provalar temsil gününe kadar aralıksız devam edecekti. Bu sırada, Atina Devlet Tiyatrosundan, önemli bir iş için Muzedinis "Beyin arandığı haberi geldi. Bu, Devlet Tiyatrosu İdare Heyeti Başkanı ve "Katimerini" gazetesinin başyazarı M. Hurmuzyos'un güzel bir esprisiydi. Türkiye ile ve Türklerle olan yakın dostluğu dolayısıyla Muzenidis'e "Muzenidis Bey" demeğe başlamış ve bu lâkap tutmuştu. Anlaşılan, müzecilerimizin pek iyi tanıdıkları "Makridi Bey" den sonra tiyatrocularımızın da bir "Muzenidis Bey'leri olacaktır.

Seyranlı kokteyl

Yunan Milli Eğitim Bakanı, sanatçılarımızın şerefine King's Palaca otelinin bütün Atinaya hâkim taraçasında büyük bir kokteyl verdi. Ama kendisi kokteylde bulunamadı. O akşam büyük kızlarım İspanya tahtının vârisi ile nişanlamış olan Majeste Yunan Kralı ile Kraliçesi ve gene. nişanlılar İsviçreden Atinaya dönüyorlardı. Bakan resmi karşılama törenine gitmişti. Misafirleri, çaresiz, sevimli eşi Madam Voyatzis ağırladı.

Kokteyle Yunan sanat, tiyatro ve basın çevrelerinin tanınmış simaları, Dışişleri, Milli Eğitim ve Büyükelçiliğimiz erkanı davet edilmişlerdi. Fakat dâvetlilerden çoğu, Kral ve Kraliçe ile yeni nişanlıların geçişini seyretmek üzere yolları tıkayan kalabalıktan geçip kokteyle gelememişlerdi Gelenlerden birçoğu da -hele kadınlar- taraçadan nişanlıların geçişini seyretmeği ihmal etmediler.

Kokteylde pek fazla kalamıyan sanatçılarımız, gene prova için, Rex tiyatrosunun yolunu tuttular. "Kral Oidipus" için yer bulmak sıkıntısı başgöstermişti. Yunan Hariciyesiyle Büyükelçiliğimiz, yer bulmak için kendilerine yapılan müracaatları tamamiyle karşılayamamak üzüntüsü içindeydiler.

Ankara Radyosu Yassıada kararlarını açıklar ve müvezziler Atina gazetelerinin bu kararlarla ilgili ikinci baskılarını koştururlarken, Rex Tiyatrosunun boş salonu önünde "Kral Oidipus"un umumi son provası yapılıyordu. Bu prova temsilden farksızdı. Bazı meraklılar -ki bunların, arasında bugün hepsi Atinaya gelmiş olan Türk gazetecileri ve "Midasın Kulakları" yazarı da vardı- temsili ilgiyle tâkibettiler. Prova bitin-

Sanatçılar "Atina yolculuğuna çıkarken

Besmeleyle çıktık yola

ce uzun bir alkış koptu ve provaya doymak bilmiyen Muzenidis, bu sefer de, oyun bittikten sonrası için, "selama çıkış" provası yaptırmıya başladı.

Sonuç

Geçen yaz Paris temsilleriyle girişilen bu yaz Kıbrıs ve halen de Atina temsilleriyle devam eden yabancı memleketlere tiyatromuzu tanıtma teşebbüsü hızla gelişmektedir. Devlet Tiyatrosunun öncülüğünü ettiği bu teşebbüs, son yıllarda büyük ilerlemeler kaydeden, Avrupanın birçok tiyatrolarıyla boy ölçüşebilecek hale gelmiş olan Türk tiyatrosunu Batı sanat dünyası için bir meçhul olmaktan kurtarmaktadır. Paris temsillerinden sonra yalnız Fransız basınında değil, İngiliz, Alman ve İskandinav basınında çıkan yazılar bunu göstermektedir. Bu bakımdan Atina temsillerinin sahne sanatımızın ulaştığı seviyeyi yakın çevrelere tanıtmak bakımından ne kadar faydalı olduğu meydandadır. Atina, yalnız dost ve komşu bir memleketin başkenti değil, aynı zamanda tiyatro sanatına beşiklik etmiş bir yer, Dionysos ayinlerinden antik dramın doğduğu, Alskhylos'ların, Sophokles'lerin, Euripides'lerin, Aristophanes'lerin yetiştiği topraktır.

Tiyatromuzun böyle bir yere "Kral Oidipus" gibi antik dram nevinin bir şaheserini, onun yanısıra da genç tiyatro yazarlarımızdan Güngör Dilmenin eski bir Frikya efsanesini isleyen "Midas'ın Kulakları"nı götürmesi boşuna değildir. Birincisi, Yunanlı dostlarımıza milli repertuvarlarının sahneye konulup oynanması en güç eserlerinden birinde bizim, birçok Batı memleketlerinden daha üstün durumda olduğumuzu; ikincisi de Türkiyede, birbiri ardına yetişen kuşakların mitolojiden faydalanarak sahne eserleri meydana getirecek kadar antik, kaynaklara eğilmekten geri kalmadıklarım göstermiştir. Selâhattin Batunun "Iphigenia Tauris'te" ve "Güzel Helena"sından sonra Orhan Asena "Gilgameş" destanından "Tanrıdan ve İnsanlar"ı çıkarmışsa, Güngör Dilmen de "Midas'ın Kulakları"nı meydana getirmiştir.

Tecrübeye hergün ihtiyaç var

Sıhhatinizi, çocuklarınızın tahsilini, paranızın
Sıhhatinizi, çocuklarınızın tahsilini, paranızın
muhafazasını, kanunî işlerinizi emanet ettiğiniz kimselerin daima tecrübeli olmasını istersiniz. Önemli bir tercih yapmanız gerektiği zaman tecrübeye bakarsınız. Çünkü tecrübe aradığınız zaman, iyi ve isabetli bir tercihin sağladığı huzuru da birlikte arıyorsunuz demektir.

İşte bundan dolayı pek çok kimsenin denizaşırı uçarken Pan American'a güvenmelerine şaşmamak lâzımdır. Zira Pan American, *"Dünyanın En Tecrübeli Havayolları"* olduğunu seneler boyunca ispat; etmiştir.

Birdahaki seyahatinizde Tecrübenin kattığı pahabiçilmez Avantajdan istifade ediniz

Pan American'ı tercih ettiğiniz andan itibaren bu tecrübenin nimetlerini paylaşmış olacaksınız. Bütün yol boyunca kendinizi emniyet ve huzur içinde hissedeceksiniz.

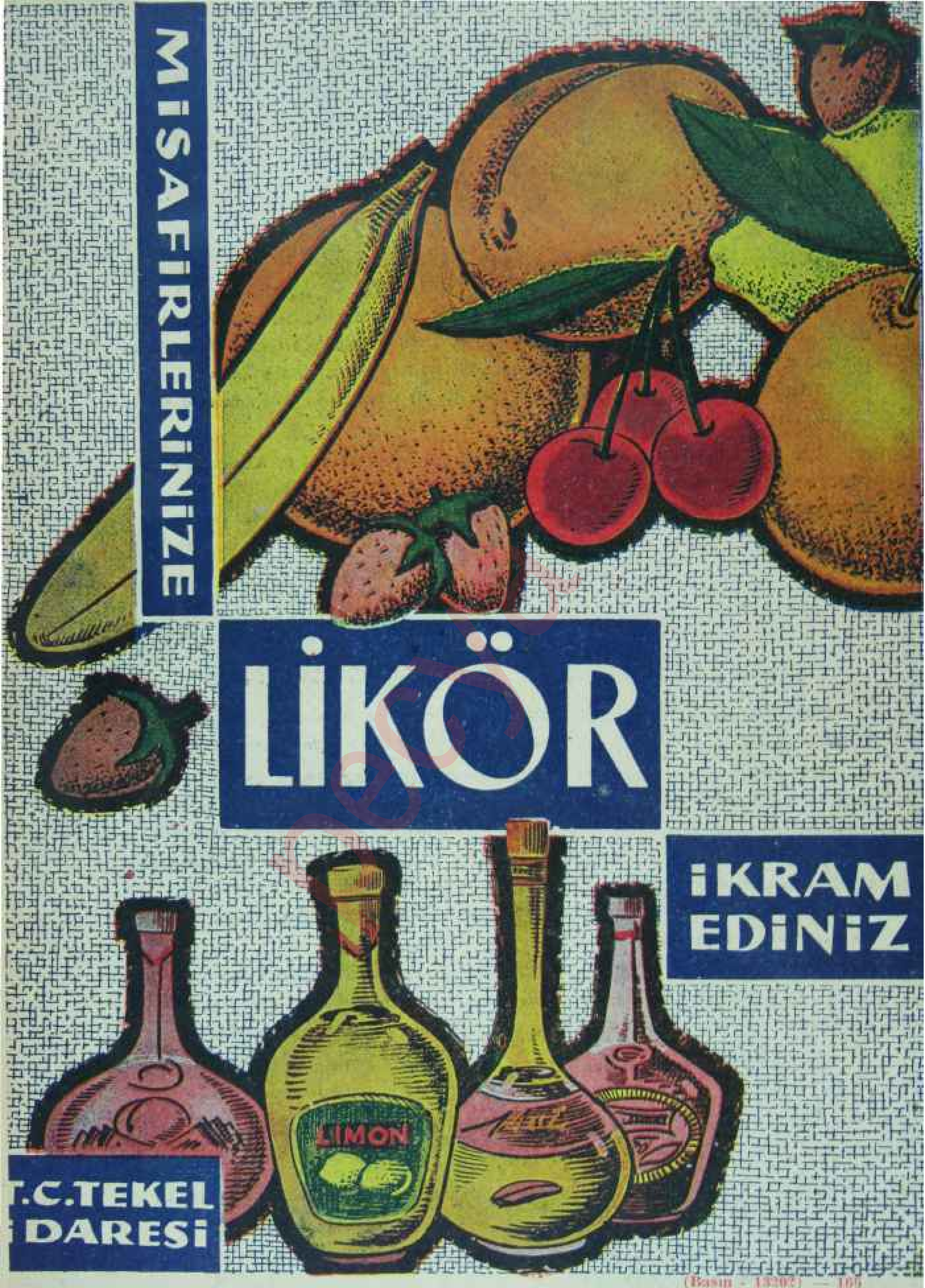
Pan American'ın yaptığı her şey tecrübeye istinat etmektedir. Bunu, Pan Am mensuplarının telefonda ve bilet satış yerlerindeki maharetlerinden ve nazik muamelelerinden anlıyabilirsiniz. Bunu, son derece titiz Amerikan uçuş standartlarına göre yetiştirilmiş Pan Am pilotlarının ve mürettebatının yüzlerinde okuyabilirsiniz. Uçağın mükemmeliyeti, uçak personelinin nezaketi, içtiğiniz nadir şaraplar, *Paris'in meşhur Maxim's Lokantası* tarafından hazırlanan nefis yemekler hepsi, bu emsalsiz tecrübenin neticeleridir.

Bugün Pan American, dünyanın en büyük denizaşırı Jet filosuna sahiptir. Başka hiçbir Havayolu Şirketi, onun dünya çapındaki uçak servisiyle rekabet edemez... ve başka hiçbir Havayolu, 11 Amerikan şehrine direkt servis yapmamaktadır.

Önümüzdeki aylarda binlerce yolcu, Amerikaya ve dünyanın muhtelif yerlerine gitmek üzere Pan American Jet uçaklarına bineceklerdir. Bilet paralarına, Pan American'ın eşsiz tecrübesi ve bu tecrübenin sağladığı huzur dahildir.

PAN AM

Dünyanın En Tecrübeli. Havayolları

MİSAFİRLERİNİZE
LİKÖR
İKRAM EDİNİZ
LİMON
T.C.TEKEL İDARESİ